

ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧತು
ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸ ರಚಿತ

ಮತ್ಸ್ಯ ಮಹಾಪುರಾಣ ಭಾಗ-2

ಅನುವಾದ-ಲೇಖಕರು
ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ

ಪಂ. ಪಂಥರಿನಾಥಾಚಾರ್ಯ ಗಲಗಲಿ

ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರಶಸ್ತಿ, ರಾಜ್ಯಪ್ರಶಸ್ತಿ
ರಾಮಕೃಷ್ಣ ದಾಲ್ಮಿಯಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಶ್ರೀವಾಣಿ ಅಲಂಕರಣ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪುರಸ್ಕೃತ

—: ಪ್ರಕಾಶಕರು:—

ಖೋಡೇ ಫೌಂಡೇಶನ್

ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟಣಾ ವಿಭಾಗ

ನಂ. 9, ಮೊದಲನೇ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ಗಾಂಧಿನಗರ

ಬೆಂಗಳೂರು-560 009

ದೂರವಾಣಿ: 26320014 ಫ್ಯಾಕ್ಸ್: 0091-80-26321416

MATSYA MAHAPURANA Part - 2 of Bhagavan Sri Vedavyasa Maharshi,
edited and translated in to Kannada by Rajyaprashasti,
Rastraprashasti, Ramakrishna Dhalmia Lakshmi Shreevani
Alankarana Prashasti Puraskrutha Panditha Sri Pandarinathacharya
Galagali, Vishveswara Nagar, Shanti Colony, Hubli-580032
Ph : (0836) 2250250

First Edition : 1967

Second Edition : 2004

No. of Pages : xx + 459

No. of Copies : 1,000

© : Publisher

Price : Rs. 180 = 00

Printed at: **SRI VENKATESHWARA PRINTERS**
No. 3, Yellappa Road, Susheela Road Cross
Chick Mavalli, Lalbagh Crumbigal Road Cross
BANGALORE-560 004
Phone : 26573001

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ನಾಲ್ಕುವೇದ, ಆರುಶಾಸ್ತ್ರ, ಹದಿನೆಂಟುಪುರಾಣ. ಇದು ಭಾರತದ ಜ್ಞಾನಭಾಂಡಾರ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ರತ್ನಕೋಶ. ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ತವನಿಧಿ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುವೇದಗಳು ಉಚ್ಚವರ್ಣದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲು, ಆರುಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಪಂಡಿತ ಪ್ರಕಾಂಡರ ಸೊತ್ತು. ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯನ ಬಾಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ, ಬದುಕನ್ನು ಮಿಡ್ಡಿ, ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರಿ, ದಾರಿತೋರಿ, ಪ್ರಗತಿಪಥದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಸುವ ಭಾರ ಪುರಾಣಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಇದೆ.

ಪುರಾಣಗಳು ಯಾವ ಜಾತಿಯ ಸೊತ್ತು ಅಲ್ಲ, ಹೆಂಗಸರು ಓದಬಾರದೆಂದಿಲ್ಲ. ಹರಿಜನರು ಕೇಳಬಾರದೆಂದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರ ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಹೃದಯಗಳಿಗೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಇವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ. ಅವುಗಳ ಭಾವ ಸರ್ವರ ಉದ್ಧಾರವೇ ಈ ಪುರಾಣಗಳ ಉದ್ದೇಶ. 'ಸರ್ವೇ ಜನಾಃ ಸುಖಿನೋ ಭವಂತು' ಎಂಬುದೇ ಇವುಗಳ ಆದೇಶ. ಜಾತಿ, ಮತ, ಲಿಂಗ, ಬಣ್ಣ, ನಾಡು, ನುಡಿ ಯಾವ ಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಳೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಜೀವ ಜಂಗುಳಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ದಿವ್ಯಜೀವನದ ಭವ್ಯಭವಿಷ್ಯದೆಡೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವದೇ ಅವುಗಳ ಹೆಗ್ಗುರಿ.

ಬಾಳೊಂದು ಕಗ್ಗಾಡು. ಅದರ ವಿಷಮವೀಧಿಗಳ ಏರುಪೇರು, ತಿಟ್ಟು ತಗ್ಗುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರ ಬದುಕಿನ ಬಂಡಿಗಳೂ ಒಗ್ಗಲಿಯಾಗಿ ಮುಗ್ಗರಿಸದೇ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈ ಎಲ್ಲ ಏಳುಬೀಳು, ಏಟಕಾಟ, ಸಾವುನೋವುಗಳು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಬಂದೆರಗಿದರೂ ಕಂಗೆಡದೆ, ಧೈರ್ಯಬಿಡದೆ ಧೈಯದ ಧ್ರುವತಾರೆಯತ್ತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಟ್ಟು ಸಹನಾಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕು. ಆ ಮುಕ್ತಿಮಂದಿರದ ಸುಂದರ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ತಲುಪಿದ, ಧೀರಚೇತನಗಳ ಜೀವನಯಾತ್ರೆಯ ರೋಮಹರ್ಷಣ ವೃತ್ತಾಂತಗಳನ್ನು ಪುರಾಣಗಳು ಬಿಡಿಸಿಡುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ದೀರ್ಘಪಯಣದ ಪಥಿಕರಾದ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಬದುಕಿಗೊಂದು ಭರವಸೆಯನ್ನು ಈ ಪುರಾಣಗಳು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಊನರು ಹೀನರು ಎಂಬ ನ್ಯೂನಗಂಡದ ಗಂಡಾಂತರದಿಂದ ಪಾರುಮಾಡಿ 'ತತ್ವಮಸಿ', 'ತದಿವ ತ್ವಮಸಿ' ಆ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನೇ ನೀನು ಎಂದು ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಲ್ಲಿಯೂ ಆ ದೈವಭಾವದ ಆವಿರ್ಭಾವ ಯಥಾಯೋಗ್ಯ ಆಗಬಲ್ಲದು ಎಂಬುದನ್ನು ಅನೇಕಾನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಮನಗಾಣಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತವೆ ಈ ಪುರಾಣಗಳು.

ಪೃಥು, ರಾಮ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ಹನುಮಂತ, ರಂತಿದೇವ, ಮಾಂಧಾತ, ವಸಿಷ್ಠ ವಾಮದೇವರಂಥ ದೇವ, ಮಾನವ, ಮುನಿ, ಮಹಾರಾಜರ ಆದರ್ಶಜೀವನ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಉದಾತ್ತ ಜೀವನದ ಧೈಯ ಧೋರಣೆಗಳು ಎಂತಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಸೌಭರಿ, ನಹುಷ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ನಲ, ಯಯಾತಿ, ಮಾಂಡವ್ಯ, ಗೌತಮ, ಧರ್ಮರಾಜ ಮುಂತಾದವರ ರೋಮಾಂಚಕ ಇತಿವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಧಿಯು ವಿಘ್ನವಿಡ್ಡೂರಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡಿದಾಗ ಅಥವಾ ದಾರಿ ಜಾರಿದಾಗ

ಕೂಡಲೆ ಎಚ್ಚತ್ತು ತಪ್ಪನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡು ಮೇಲೆದ್ದು ಸಾವರಿಸಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಸತ್ಪಥದಲ್ಲಿ ಮುಂಬರುವ ಹದಹವಣುಗಳೆಂತು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಈ ಪುರಾಣ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಇದರಂತೆ ಪರಿಸರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗೂ ಪುರಾಣಪುರುಷರು ಎಷ್ಟೇ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಗಂಟೆಬಾರಿಸಿದರೂ ಕೇಳದೆ, ಕೀಳುತನದ ಕಾಡುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಭಲಬಲದಿಂದ ದೈತ್ಯ ಧಾವನಗೈದ ವೇನ, ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು, ರಾವಣ, ಕೀಚಕ, ದುರ್ಯೋಧನ ಮುಂತಾದ ದುರುಳ ದಾನವ ಮಾನವರ ಜೀವನದ ದುರಂತಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಎದ್ದುಕಾಣುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿ ಜನರು ಅಂಥ ಅಪಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪರಾವೃತ್ತರಾಗಿ ಸನ್ಮಾರ್ಗಗಾಮಿಗಳಾಗುವಂತೆ ಈ ಪುರಾಣಗಳು ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತವೆ.

ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸೀತೆ, ಸಾವಿತ್ರಿ, ಅನಸೂಯಾ, ಅರುಂಧತೀ, ಚಂದ್ರಮತೀ, ದೇವಹೂತಿ, ಸುನೀತಿ ಮುಂತಾದ ಸತೀಮಣಿಯರ ಉಜ್ವಲಜೀವನಚರಿತ್ರೆಗಳು ನಾರೀಕುಲದ ಗೌರವದ ಗೌರೀಶಿಖರಗಳಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಮನುಕುಲದ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆಲ್ಲ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಮಾಡಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಪುರಾಣಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರು ಹಾಕಿದ ಭದ್ರಬುನಾದಿಯಮೇಲೆ ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದುದರಿಂದಲೇ ಭಾರತೀಯ ಜನಜೀವನದ ಶೀಲ, ಚಾರಿತ್ರ್ಯ, ಸದ್ಭಾವ, ಸಜ್ಜನಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪದರುಗಳು ಎಷ್ಟೇ ಬಾಹ್ಯಾಘಾತಗಳಾದರೂ ಅಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ವೈದೇಶಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ವಿದ್ಯೆ, ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳ ಘನಿಷ್ಠ ಸಂಪರ್ಕದ ನೈಕಟ್ಟು ವೈಕಟ್ಟುಗಳಿಂದಾಗಿ ಆ ಶೀಲ ಸಜ್ಜಾರಿತ್ರ್ಯದ ಭದ್ರಭಿತ್ತಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಿರುಕು ಕೊರಕು ಬಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇದೇ ನಾವು ನಿಂತ ನಾಡ ನೆಲದಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಿಸಿ, ನಿಂತು, ನಡೆದು, ನುಡಿದು, ನೆಲೆದುಲಿದು ಹೋದ ಆ ಮಹಾಪುರುಷರ ಉಜ್ವಲಜೀವನದ ದೇದೀಪ್ಯಮಾನ ಘಟನಾವಳಿಗಳು, ಮಿಂಚಿನ ಕ್ಷಣಗಳು, ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕಣ್ಣೆದುರು ಸುಳಿದು ತಿಳಿದುಹೋಗುವಂತಾಗಬೇಕು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ನಮ್ಮತನದ ಮರವುಗೆಟ್ಟ ಅರಿವು ತನ್ನ ಆತುಕ್ಕುಮುಕ್ಕು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಬೆಳಗಲಿಕ್ಕೆ ಅನುವಾಗುವದು. ನಾಡಿನ ಈ ನೈತಿಕ ಪುನರುತ್ಥಾನದ ಘನತರಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಕಣ್ಣೆದುರು ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ದೇವಭಾಷೆಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಹದಿನೆಂಟೂ ಮಹಾಪುರಾಣಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ನಾಡುನುಡಿಯಾದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇಳಿಸುವ ಸಾಹಸವನ್ನು ಕೈ ಕೊಂಡದ್ದಾಗಿದೆ.

ಶ್ಲಿಷ್ಠಕ್ಷಿಪ್ಪವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಿದ್ವದ್ಗಮ್ಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಿತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹದಿನೆಂಟು ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವೇನಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೂಲಪುರಾಣ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಸರಿಯಾದ ನಿರ್ದುಷ್ಟ ಸಂಶೋಧಿತ ಆವೃತ್ತಿಗಳೂ ಪ್ರಕಟನೆಗಳೂ ದೊರಕುವದು ದುರ್ಲಭವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದೇಶದ ನಾನಾಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಚ್ಯಗ್ರಂಥಭಂಡಾರಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯ ಗ್ರಂಥಾಗಾರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ನಿಕಟಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಳೀಯ ಪಂಡಿತರ ಸಹಕಾರ ಪಡೆದು ತಾಡವಾಲೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಮಾಡಿ ತರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳಿಂದ ನಕಲು ಮಾಡಿತಂದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಪಂಡಿತಮಂಡಲಿಯ

ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಂಶೋಧನಮಾಡಿ ಶುದ್ಧಪ್ರತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ ಬಳಿಕವೇ ಭಾಷಾಂತರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯ ಬಹುದ್ರವ್ಯವ್ಯಯ ಸಾಧ್ಯವೂ, ಬಹುಕಾಲ ಶ್ರಮಸಾಧ್ಯವೂ, ಬಹುಪಂಡಿತರ ಸಹಕಾರೈಕಸಾಧ್ಯವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ ನಾವು ಈಗಾಗಲೇ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ಕೂರ್ಮಪುರಾಣ, ಬ್ರಹ್ಮವೈವರ್ತಪುರಾಣ, ವರಾಹಪುರಾಣ, ವಾಮನಪುರಾಣ ನಾರದಪುರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾಪುರಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿ, ಕನ್ನಡಿಸಿ ಕಳೆದ ವರ್ಷವೇ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಈಗ ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದ ಸಂಶೋಧನ, ಸರಿಯಾದ ಪಾಠಪರಿಶೋಧನ, ಶುದ್ಧ ಪಾಠನಿರ್ಧಾರಣಾದಿಗಳಿಂದ ಮೂಲ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣವನ್ನು ಬಹುಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಪುರಾಣ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸುವಾಗ ಕಲಕತ್ತೆಯ ವಂಗವಾಸ್ತಿ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನವರು ಮುದ್ರಿಸಿದ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಪುಣೆಯ ಆನಂದಾಶ್ರಮದವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣ ಹಾಗೂ ಕಲಕತ್ತೆಯ ಕ್ಲಾಯ್ಡರೋಡಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮನಸುಖರಾವ ಮೋರ ಎಂಬವರು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಮೈಸೂರ ಅರಮನೆಯ ಪ್ರಕಟಣೆ ಮುಂತಾದ ಮುದ್ರಿತ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನೂ, ಐದು ಹಸ್ತಲಿಖಿತ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನೂ ಪಂಡಿತ ಮಂಡಲಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಂಗವಾಸ್ತಿ ಆವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಆನಂದಾಶ್ರಮದ ಆವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲಕೆಲವು ಪಾಠಾಂತರಗಳು ಇದ್ದರೂ ವಿಶೇಷ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆನಂದಾಶ್ರಮದ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೆ ಕಂಡುಬರುವ ಪುರಾಣ ಶ್ರವಣದ ಫಲ ಶ್ರುತಿ ವಿಭಾಗವು ವಂಗವಾಸ್ತಿ ಪ್ರಕಟಣೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ನಾವು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ತಾಡವಾಲೆಯ ಹಸ್ತಲಿಖಿತ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಭಕೋಣಂ ನರಹರ ಮೂರ್ತಿಯವರ 'ಕ' ಪ್ರತಿ, ಗಾಲವ ಗ್ರಂಥ ಭಾಂಡಾರದ 'ಗ' ಪ್ರತಿ, ಹಿಂದಿನ ರಾಮದುರ್ಗ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಗ್ರಂಥಾಲಯದ ಪ್ರತಿ, ನಾಸಿಕದ ದಶಗ್ರಂಥಿ ಬಾಪೂ ದೀಕ್ಷಿತರ 'ನ' ಪ್ರತಿ, ಕಲಕತ್ತೆಯ ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ಯತೀಂದ್ರ ವಿಮಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯವರ ಮನೆಗ್ರಂಥಾಲಯದಲ್ಲಿನ 'ಯ' ಪ್ರತಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಾಧ್ವ ಪಂಡಿತರಿಂದ ಮೂರು ಹಸ್ತಲಿಖಿತ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣ ಪ್ರತಿಗಳು ನಮಗೆ ದೊರಕಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಒಂದು ತುಳು ಪ್ರತಿಯು ಶುದ್ಧವಿದ್ದರೂ ಅದಿ ಅಂತ್ಯ ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ನಡುವಿನ ೧೩೪ನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ದಿಂದ ೨೧೦ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದವರೆಗೆ ಮಾತ್ರವಿದೆ. ಕೇಶವ ಕುಂದರಗಿ ಎನ್ನುವವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಯ ಮೇಲೆ ಮಳೆನೀರು ಬಿದ್ದು ಅಕ್ಷರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಾರಿಸಿದಂತಾಗಿ ಓದಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಮೂರು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಐದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನೂ ನಾಲ್ಕು ಮುದ್ರಿತ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನೂ ಆಧರಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಶುದ್ಧಪ್ರತಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು.

ಒಟ್ಟು ಈ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣವು ೨೯೨ ಅಧ್ಯಾಯವಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣ ಭಾಗ-೧, ಭಾಗ-೨ರ ನೀತಿವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಸುಭಾಷಿತಗಳು ಮುದ್ರಣವಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟು ಪುರಾಣಗಳ ಕಾಲ ಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನು, ವಿಷ್ಣು, ವರಾಹ,

ವಾಮನ ಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ನಾವು ಬರೆದ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ವಿಷಯವನ್ನು ಪುನರುಕ್ತಿ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹದಿನೆಂಟು ಪುರಾಣಗಳೂ ಭಗವದವತಾರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸರಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ಎರಡು ಮೂರು ಸಲ ಈ ಪುರಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣ ನಡೆದಿದೆ. ಅದನ್ನೇ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಶೋಧಕರು ಪುರಾಣಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾಲ ಎಂದು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದ್ದು ಶುದ್ಧ ತಪ್ಪು. ಅವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಎಲ್ಲ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ ವಿಕ್ಷೇಪಗಳಾದದ್ದೇನೋ ನಿಜ. ಅದೀಗ ವಿಂಗಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಷ್ಟು ವಿಕಟವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಧುನಿಕ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಭಾಗವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತ ಎಂದು ಹೇಳುವದು ಪೂರ್ವಗ್ರಹ ದೂಷಿತವೇ ಸರಿ. “ಪುರಾಣೇ ಧರ್ಮ ನಿರ್ಣಯಃ” ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯನ್ನು ಅವರು ಗಮನಿಸಿದಂತೆ ಇಲ್ಲ. ಧರ್ಮಾಧರ್ಮ ನಿರ್ಣಯವೂ ಒಂದು ಪುರಾಣದ ಅಂಗ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಪುರಾಣಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಧರ್ಮಾನುಶಾಸನದಂದಿದ್ದ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಉದಾಹರಿಸಿ ಧರ್ಮ ನಿರ್ದೇಶನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದುಂಟು. ಆದುದರಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತುಭಾಗ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಪುರಾಣಗಳು ಅವಾಚೀನ ಎಂದು ಹೇಳುವದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಹಾಭಾರತಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸರಿಂದ ಹದಿನೆಂಟು ಪುರಾಣಗಳೂ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದವು.

“ಅಷ್ಟಾದಶ ಪುರಾಣಾನಿ ಕೃತ್ವಾ ಸತ್ಯವತೀಸುತಃ ||

ಭಾರತಾಖ್ಯಾನಮಖಿಲಂ ಚಕ್ರೇ ತದುಪಬೃಂಹಿತಮ್ ||

ಸತ್ಯವತಿಯ ಪುತ್ರರಾದ ಬಾದರಾಯಣರು ಅರ್ಥಾತ್ ವೇದವ್ಯಾಸರು ಪುರಾಣವಿಷಯಗಳ ಉಪಬೃಂಹಣರೂಪವಾದ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಎರಡುಸಾವಿರವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಹದಿನೆಂಟು ಪುರಾಣಗಳ ಮೂಲ ರೂಪವು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನಗೊಂಡು ಈಗ ಈ ರೂಪಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃತ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣವು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಶ್ಲೋಕಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ. ಇದರ ವರ್ಣ್ಯವಿಷಯವನ್ನು ಇದೇ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ,

“ಶ್ರುತೀನಾಂ ಯತ್ರ ಕಲ್ಪಾದೌ ಪ್ರವೃತ್ತ್ಯರ್ಥಂ ಜನಾರ್ದನಃ |

ಮತ್ಸ್ಯರೂಪೇಣ ಮನವೇ ನರಸಿಂಹಸ್ಯ ವರ್ಣನಮ್ ||

ಅಧಿಕೃತ್ಯಾಽ ಬ್ರವೀತ್ ಸತ್ಯಕಲ್ಪವೃತ್ತಂ ಮುನೀಶ್ವರಾಃ |

ತನ್ಮಾತ್ಸ್ಯಮಿತಿ ಜಾನೀದ್ಧಂ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಚತುರ್ದಶ ||

ಕಲ್ಪದ ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇದಗಳ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವತಾರಮಾಡಿದ ಮತ್ಸ್ಯರೂಪಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹದೇವರ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ಸತ್ಯಕಲ್ಪದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೂ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಪದ್ಯಗಳುಳ್ಳ ಆ ಪುರಾಣವೇ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣವೆಂದು

ತಿಳಿಯಿರಿ" ಎಂದು ಇದರ ವಿಷಯ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ವಿಸ್ತಾರಗಳನ್ನು ಅರುಹಲಾಗಿದೆ. ನಾರದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದ ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ನಾರದೋಕ್ತಮತ್ಸ್ಯ ಪುರಾಣ ವಿಷಯಸೂಚಿಗೂ ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದ ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆಗೂ ಬಹುತರ ಹೊಂದಿಕೆ ಇದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇದೆ.

ಅಥ ಮಾತ್ಸ್ಯಂ ಪುರಾಣಂ ತೇ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯೇ ದ್ವಿಜಸತ್ತಮ |
ಯತ್ರೋಕ್ತಂ ಸತ್ಯಕಲ್ಪಾನಾಂ ವೃತ್ತಂ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಭೂತಲೇ ||

ವ್ಯಾಸೇನ ವೇದವಿದುಷಾ ನರಸಿಂಹೋಪವರ್ಣನಮ್ |
ಉಪಕ್ರಮ್ಯ ತದುದ್ದಿಷ್ಟಂ ಚತುರ್ದಶ ಸಹಸ್ರಕಮ್ ||

ಮನುಮತ್ಸ್ಯಸುಸಂವಾದೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವರ್ಣನಂ ತತಃ |
ಬ್ರಹ್ಮದೇವಾಸುರೋತ್ಪತ್ತಿಃ ಮಾರುತೋತ್ಪತ್ತಿರೇವ ಚ ||

ಮದನದ್ವಾದಶೀ ತದ್ವಲ್ಲೋಕಪಾಲಾಭಿಪೂಜನಮ್
ಮನ್ವಂತರ ಸದುದ್ದೇಶೋ ವೈನ್ಯರಾಜಾಭಿಷೇಚನಮ್ ||

ಸೂರ್ಯವೈವಸ್ವತೋತ್ಪತ್ತಿರ್ಬುಧಸಂಗಮನಂ ತಥಾ
ಪಿತೃವಂಶಾನುಕಥನಂ ಶ್ರಾದ್ಧಕಾಲಸ್ತಥೈವ ಚ

ಪಿತೃತೀರ್ಥಪ್ರಚಾರಶ್ಚ ಸೋಮೋತ್ಪತ್ತಿಸ್ತಥೈವ ಚ
ಕೀರ್ತನಂ ಸೋಮವಂಶಸ್ಯ ಯಯಾತಿ ಚರಿತಂ ತಥಾ

ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಸ್ಯ ಚರಿತಂ ಶಿಷ್ಣಂ ವಂಶಾನುಕೀರ್ತನಮ್
ಭೃಗುಶಾಪಸ್ತಥಾ ವಿಷ್ಣೋರ್ದಶಧಾ ಜನ್ಮ ಚ ಕ್ಷಿತೌ ||

ಕೀರ್ತನಂ ಪುರುವಂಶಸ್ಯ ವಂಶೋ ಹೌತಾಶನಃ ಪರಃ |
ಕ್ರಿಯಾಯೋಗಃ ತತಃ ಪಶ್ಚಾತ್ ಪುರಾಣಪರಿಕೀರ್ತನಮ್ ||

ವ್ರತಂ ನಕ್ಷತ್ರಪುರುಷಂ ಮಾರ್ತಂಡಶಯನಂ ತಥಾ |
ಕೃಷ್ಣಾಷ್ಟಮೀ ವ್ರತಂ ತದ್ವದ್ರೋಹಿಣೀಶಯನಂ ತಥಾ ||

ತಡಾಗ ವಿಧಿ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ಪಾದಪೋತ್ಸರ್ಗ ಏವ ಚ |
ಸೌಭಾಗ್ಯ ಶಯನಂ ತದ್ವದಗಸ್ತ್ಯ ವ್ರತಮೇವ ಚ ||

ತಥಾನಂತ ತೃತೀಯಾ ಯಾ ರಸಕಲ್ಯಾಣಿನೀ ವ್ರತಮ್ |
ತಥೈವಾನಂದ ಕಾರ್ಯಶ್ಚ ವ್ರತಂ ಸಾರಸ್ವತಂ ಪುನಃ ||

ಉಪರಾಗಾಭಿಷೇಕಶ್ಚ ಸಪ್ತಮೀಶಯನಂ ತಥಾ ।
ಭೀಮಾಖ್ಯಾದ್ವಾದಶೀ ತದ್ವದನಂಗಶಯನಂ ತಥಾ ॥

ಅಶೂನ್ಯಶಯನಂ ತದ್ವತ್ ತಥೈವಾಂಗಾರಿಕ ವ್ರತಮ್ ।
ಸಪ್ತಮೀ ಸಪ್ತಕಂ ತದ್ವದ್ವಿದ್ವೈಕದ್ವಾದಶೀವ್ರತಮ್ ॥

ಮೇರು ಪ್ರದಾನಂ ದಶಧಾ ಗ್ರಹ ಶಾಂತಿಸ್ತಥೈವ ಚ ।
ಗ್ರಹಸ್ವರೂಪಕಥನಂ ತಥಾ ಶಿವ ಚತುರ್ದಶೀ ॥

ತಥಾ ಸರ್ವ ಫಲತ್ಯಾಗಃ ಸೂರ್ಯವಾರವ್ರತಂ ತಥಾ ।
ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ನಪನಂ ತದ್ವದ್ವಿಭೂತಿ ದ್ವಾದಶೀ ವ್ರತಮ್ ॥

ಷಷ್ಠಿವ್ರತಾನಾಂ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ದ್ವೀಪಲೋಕಾನುವರ್ಣನಮ್ ।
ತಥಾಂತರಿಕ್ಷಚಾರಶ್ಚ ಧ್ರುವಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಮೇವ ಚ ॥

ಭುವನಾನಿ ಸುರೇಂದ್ರಾಣಾಂ ತ್ರಿಪುರೋದ್ಯೋತನಂ ತಥಾ ।
ಪಿತೃಪ್ರವರ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವಾನುಕೀರ್ತನಂ ॥

ಪಾರ್ವತೀ ಸಂಭವಸ್ತದ್ವತ್ತಥಾ ಶಿವ ತಪೋವನಂ ।
ಆನಂಗ ದೇಹದಾಹಶ್ಚ ರತಿಶೋಕಸ್ತಥೈವಚ ॥

ಗೌರೀ ತಪೋವನಂ ತದ್ವತ್ ಶಿವೇನಾಥ ಪ್ರಸಾದನಂ ।
ಪಾರ್ವತೀ ಋಷಿ ಸಂವಾದಃ ತಥೈವೋದ್ವಾಹ ಮಂಗಲಮ್ ॥

ಕುಮಾರ ಸಂಭವಸ್ತದ್ವತ್ ಕುಮಾರ ವಿಜಯಸ್ತಥಾ ।
ತಾರಕಸ್ಯ ವಧೋ ಘೋರೋ ನರಸಿಂಹೋಪವರ್ಣನಮ್ ॥

ಪದ್ಮೋದ್ಭವವಿಸರ್ಗಸ್ತು ತಥೈವಾಂಧಕಶಾತನಮ್ ।
ವಾರಾಣಸ್ಯಾಸ್ತು ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ನರ್ಮದಾಯಾಸ್ತಥೈವ ಚ ॥

ಪ್ರವರಾನುಕ್ರಮಸ್ತದ್ವತ್ ಪಿತೃಗಾಥಾನುಕೀರ್ತನಮ್ ।
ತಥೋಭಯಮುಖೀದಾನಂ ದಾನಂ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನಸ್ಯ ಚ ॥

ತತಃಸಾವಿತ್ಯುಪಾಖ್ಯಾನಂ ರಾಜಧರ್ಮಸ್ತಥೈವ ಚ
ವಿವಿಧೋತ್ಪಾತ ಕಥನಂ ಗ್ರಹ ಶಾಂತಿಸ್ತಥೈವ ಚ ॥

ಯಾತ್ರಾ ನಿಮಿತ್ತ ಕಥನಂ ಸ್ವಪ್ನಮಂಗಲಕೀರ್ತನಮ್
ವಾಮನಸ್ಯ ತು ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಂ ವಾರಾಹಸ್ಯ ತತಃ ಪರಮ್ ॥

ಸಮುದ್ರಮಥನಂ ತದ್ವತ್ ಕಾಲಕೂಟಾಭಿಶಾತನಮ್ ||
ದೇವಾಸುರವಿಮರ್ಶಶ್ಚ ವಾಸ್ತು ವಿದ್ಯಾ, ತಥೈವ ಚ

ಪ್ರತಿಮಾಲಕ್ಷಣಂ ತದ್ವದ್ದೇವತಾಸ್ಥಾಪನಂ ತಥಾ
ಪ್ರಾಸಾದಲಕ್ಷಣಂ ತದ್ವನ್ಮಂಡಪಾನಾಂ ಚ ಲಕ್ಷಣಂ ||

ಭವಿಷ್ಯರಾಜ್ಞಾಮುದ್ದೇಶೋ ಮಹಾದಾನಾನುಕೀರ್ತನಂ
ಕಲ್ಪಾನಾಂ ಕೀರ್ತನಂ ತದ್ವತ್ ಪುರಾಣೇಽಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಮ್ ||

ಸತ್ಯಕಲ್ಪ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುವ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ.

ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸರು ಈ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹ ದೇವರ ವರ್ಣನೆ ಯಿಂದ ಉಪಕ್ರಮಿಸಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮನುಮಹಾರಾಜ ಹಾಗೂ ಮತ್ಸ್ಯವತಾರಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ನಡುವಿನ ಸಂಭಾಷಣಾರೂಪವಾದ ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ವರ್ಣನೆ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ನಂತರ ಅಸುರರ ಹಾಗೂ ಮರುದ್ಗಣದ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಮದನದ್ವಾದಶೀ ವ್ರತ, ಲೋಕಪಾಲಕರ ಪೂಜಾವಿಧಾನ, ಮನ್ವಂತರ ವರ್ಣನೆ, ಪೃಥುವಿನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ, ಸೂರ್ಯಮನು ವೈವಸ್ವತ ಮನುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಬುಧನ ವೃತ್ತಾಂತ, ಪಿತೃವಂಶಕಥನ, ಶ್ರಾದ್ಧಕಾಲ, ಪಿತೃತೀರ್ಥ ಪ್ರಚಾರ, ಚಂದ್ರನ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಚಂದ್ರ ವಂಶದ ಬಣ್ಣನೆ, ಯಯಾತಿಯಚರಿತ್ರ, ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನಚರಿತ್ರ, ಭೃಗುವಿನಶಾಪ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ದಶಾವತಾರ, ಪುರುವಂಶ ವೃತ್ತಾಂತ, ಮತ್ತೊಂದು ಅಗ್ನಿಯ ವಂಶವಿಸ್ತಾರ, ಕ್ರಿಯಾಯೋಗ, ಪುರಾಣ ಪರಿಚಯ, ನಕ್ಷತ್ರ ಪುರುಷವ್ರತ, ಮಾರ್ತಂಡಶಯನ, ಕೃಷ್ಣಾಷ್ಟಮೀ, ರೋಹಿಣೀ ಶಯನ, ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆ ಕಟ್ಟಿಸುವ ವಿಧಾನ. ವೃಕ್ಷಾರೋಪಣ ವಿಧಿ, ಸೌಭಾಗ್ಯಶನಯವ್ರತ, (ಗಸ್ತ) ವ್ರತ, ಅನಂತ ತೃತೀಯಾ, ಸಾರಸ್ವತವ್ರತ, ಗ್ರಹಣಸನ್ನಾ, ಸಪ್ತಮೀಶಯನ, ಭೀಮದ್ವಾದಶೀ, ಅನಾಗಶಯನವ್ರತ, ಅಶೂನ್ಯಶನಯ, ಅಂಗಾರಕವ್ರತ, ಏಳುಸಪ್ತಮೀವ್ರತ, ವಿದ್ಯೈಕಾದಶೀ ದ್ವಾದಶೀವ್ರತ, ಮೇರುದಾನ, ದಶಾಗ್ರಹಶಾಂತಿ, ಗ್ರಹಸ್ವರೂಪಕಥನ, ಶಿವಚತುರ್ದಶೀ, ಸರ್ವಫಲತ್ಯಾಗ, ಸೂರ್ಯವಾರ ವ್ರತ, ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಸ್ನಾನವಿಧಿ, ವಿಭೂತಿದ್ವಾದಶೀ ವ್ರತ, ಷಷ್ಠೀವ್ರತಗಳ ಮಹಿಮೆ, ದೇವತೆಗಳ ಭುವನಗಳು, ಪಿತೃಪ್ರವರ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ, ಪಾರ್ವತಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಶಿವವತಪೋವನ, ಅನುಗದೇಹದಾಹ, ರತಿವಿಲಾಪ, ಗೌರೀತಪೋವನ, ಶಿವನಿಂದ ಪ್ರಸಾದನ, ಪಾರ್ವತೀ ಋಷಿ ಸಂವಾದ, ಪಾರ್ವತೀಪರಮೇಶ್ವರ ವಿವಾಹ ಮಂಗಳ, ಕುಮಾರನ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಸ್ಕಂದನ ವಿಜಯ, ತಾರಕಾಸುರ ಸಂಹಾರ, ನರಸಿಂಹಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ ವರ್ಣನ, ಪುಷ್ಕರಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ, ಪುಷ್ಕರ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ ಅಂಧಕಾಸರ ನಿಗ್ರಹ, ಕಾಶಿಯ ಮಾಹಾತ್ಮೆ, ನರ್ಮದೆಯ ಮಹಿಮೆ, ಗೋತ್ರಪ್ರವರ ವಿವರಣೆ, ಪಿತೃಗಾಥಾ, ಉಭಯಮುಖೀಗೋದಾನ, ಕೃಷ್ಣಾಜನ ದಾನಾದಿ ವಿಧಿಫಲ ಕಥನ, ಸಾವಿತ್ರೀ ಉಪಾಖ್ಯಾನ, ರಾಜಧರ್ಮ, ವಿವಿಧ ಉತ್ಪಾತ ಕಥನ, ಗ್ರಹಶಾಂತಿ, ಪ್ರಯಾಣ ಶಕುನ ವಿವೇಚನ, ಕನಸುಗಳ ಶುಭಾಶುಭ ಫಲನಿರೂಪಣ,

ವಾಮನಾವತಾರದ ವರ್ಣನೆ, ವರಾಹಾವತಾರ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ, ಸಮುದ್ರಮಥನ ವೃತ್ತಾಂತ, ಕಾಲಕೂಟ ಭಕ್ಷಣ, ದೇವದೈತ್ಯಯುದ್ಧ, ವಾಸುವಿದ್ಯಾ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಲಕ್ಷಣ, ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ, ಪ್ರಾಸಾದಗಳ ಲಕ್ಷಣ, ಮಂಡಪಗಳ ಲಕ್ಷಣ, ಭವಿಷ್ಯಕಾಲದ ರಾಜರ ವಂಶಾನುಕೀರ್ತನ, ಮಹಾದಾನಗಳ ವಿಧಿವಿಧಾನ, ಕಲ್ಪಗಳ ಕೀರ್ತನ, ಮಹಾದಾನಗಳ ವಿಧಿವಿಧಾನ, ಕಲ್ಪಗಳ ಕೀರ್ತನೆ ಇವಿಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೂಲತಃ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣವು ಒಂದು ವೈಷ್ಣವ ಪುರಾಣವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದವನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರನಾದ ಮತ್ಸ್ಯನೇ. ಮತ್ತು ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ವಿಷಯ ನರಸಿಂಹನ ವರ್ಣನೆ “ಮತ್ಸ್ಯ ರೂಪೇಣ ಮನವೇ ನರಸಿಂಹಸ್ಯ ವರ್ಣನಮ್” ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ (೫೦-೫೩) ನಾರದಪುರಾಣ ಸೂಚಿಯಲ್ಲಿಯೂ “ವ್ಯಾಸೇನ ವೇದವಿದುಷಾ ನರಸಿಂಹೋಪ ವರ್ಣನಮ್” ಎಂದು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲೇ ಈ ಪುರಾಣದ ಉದ್ದೇಶದ ನಿರ್ದೇಶನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮನುಮಹಾರಾಜನು ಸಮುದ್ರದ ಒಡಲನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ನಿಂತ ಮೀನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡು “ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರಿ. ಅವನ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೆ ಇಂಥ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಉಂಟು ?” ಇಪ್ಪತ್ತು ಯೋಜನ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಶರೀರವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲ.

“ಅಥವಾ ವಾಸುದೇವಸ್ತಮನ್ಯ ಈದೃಕ್ಕಥಂ ಭವೇತ್” ।

ಯೋಜನಾಯತವಿಂಶತ್ಯಾ ಕಸ್ಯ ತುಲ್ಯಂ ವಪುರ್ಭವೇತ್ ।

ಎಂದು ನುಡಿದು ವಿಷ್ಣುವಿಗೇ ಇಂಥ ಅಸಾಧಾರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಂಟೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಇದರಂತೆ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ

ವಿತೇ ಯುಗಸಹಸ್ರಾಂತೇ ವಿನಶ್ಯಂತಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ।

ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯಾ ವಿಷ್ಣು ಸಾಯುಜ್ಯಂ ಯಾತಾ ಯಾಸ್ಕಂತಿ ವೈ ದ್ವಿಜಾಃ॥

ಯುಗಸಹಸ್ರಗಳ ಕೊನೆಗೆ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆ ಗಳೆಲ್ಲರೂ ಮತ್ತೆ ನಾಶಹೊಂದಿ ಕೊನೆಗೆ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಸಾಯುಜ್ಯ ರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ಜೀವನದ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸಾಯುಜ್ಯ ಹೊಂದುವದೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಜನನ ಮರಣದ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟವರೇ! ಜನನ ಮರಣಗಳಿಗೆ ಅತೀತನಾದ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕರುಣಿಸುವ ಒಂದೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದರೆ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ ಎಂದು ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮತ್ತು ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ‘ಪರಮಾತ್ಮ’ ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ವಿಶೇಷಣ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿಗೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. “ಪ್ರೋವಾಚ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಜನಾರ್ದನಃ” ಎಂದು ಜನಾರ್ದನನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ನಿಜವಾದ ‘ಪರಮ ಆತ್ಮ’. ‘ಪರಚೇತನ’ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭ ಬಂದಾಗೆಲ್ಲ ವಿಷ್ಣುವಿನ

ಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಶಿವಶಕ್ತಿಯರ ಮಹಿಮಾನುವರ್ಣನೆ ಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪುರಾಣಕಾರರು ಅತೀವ ಶ್ರದ್ಧೆವಹಿಸಿ ಬಿತ್ತರಿಸುವದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪಾರ್ವತೀ ಪರಮೇಶ್ವರರ ವಿವಾಹ ಹಾಗೂ ವಿವಾಹಪೂರ್ವದ ಸತೀದೇವಿಯ ತಪಸ್ಸು ಮುಂತಾದ ಭಾಗಗಳು ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಕಾಳಿದಾಸನು ತನ್ನ ಕುಮಾರಸಂಭವ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿಯ ತಪಸ್ಸು, ಶಿವ ನಿಂದಾಸ್ತುತಿ, ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಿಂದ ಶಿವಸತಿಯರ ವಿವಾಹ ಮುಂತಾದ ಇಲ್ಲಿಯ ರಸಮಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ರಸಾಳ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾರ್ವತೀ ಪರಮೇಶ್ವರರ ಪ್ರಣಯ ಕಲಹವೂ, ಕಾಳಿಯು ಗೌರಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ತಪೋಬಲದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭವೂ ಹೃದ್ಯವೂ ಆಸ್ವಾದ್ಯವೂ ಆಗಿವೆ. ಈ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅನೇಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅನುಶಾಸನ ವಚನಗಳು ಪ್ರಾಯಶಃ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರಿಗೂ ನಿಬಂಧಕಾರರಿಗೂ ಸ್ಮೃತಿಕಾರರಿಗೂ ಪ್ರೇರಕವಾಗಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವೂ ಆಗಿವೆ.

ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಿಬಂಧಕಾರರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ನಿಬಂಧಕಾರರಂತೂ ಈ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದೊಳಗಿನ ಒಂದೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನೇ ಸಾಗ್ರಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಇಡಿಕಡಿಯಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಷ್ಣುನೇಶ್ವರನು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಸ್ಮೃತಿಯ ಮೇಲಿನ ತನ್ನ ಮಿತಾಕ್ಷರಾ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಮತ್ಸ್ಯ ಪುರಾಣದ ೯೪ನೇ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಇದೇ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಸ್ಮೃತಿಯ ಮೇಲಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಪರಾರ್ಕ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮೂಲಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದ ೫೩ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಪ್ರಮಾಣತ್ವೇನ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ೫೪ನೇ ಅಧ್ಯಾಯವಂತೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ೧-೧೯ ಪದ್ಯ ಉಳಿದು ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದ ೫೯ನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅಪರಾರ್ಕ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಬಲ್ಲಾಳಸೇನನ ದಾನಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದ ೨೭೪-೨೭೫-೨೭೬-೨೭೭-೨೭೮-೨೭೯-೨೮೦-೨೮೧-೨೮೨-೨೮೩-೨೮೪-೨೮೫-೨೮೬-೨೮೭-೨೮೮-೨೮೯ ಇಷ್ಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳೂ ಇಡಿಕಡಿಯಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದ ೨೭೯ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯ ೧೦ನೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಗುರುಣೋಕ್ತ ಮಂತ್ರೈಃ' ಎಂದು ಇದ್ದುದನ್ನು ದಾನಸಾಗರದಲ್ಲಿ 'ಗುಡಧೇನು ಮಂತ್ರೈಃ || ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಿಷ್ಟೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ಬಲ್ಲಾಳಸೇನನಿಂದ ಪುನರುಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇದರಂತೆ ಬಲ್ಲಾಳಸೇನನು ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ಅಕ್ಷರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದೇ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದ ೯೨ನೇ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಈ ಪುರಾಣದಿಂದ ಮಧುರ ಮಾರ್ಮಿಕವಾದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಧರ್ಮನೀತಿ ನಿರ್ದೇಶಕ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಎತ್ತಿ ಗೌರವದಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ.

ಭಾಷಾಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣವು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವೂ ಭಾವಬಂಧುರವೂ ಆದ ಒಳ್ಳೇ ಕಮನೀಯ ಕಾವ್ಯದಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಉಪಮೆ, ಉತ್ಪೇಕ್ಷೆ ಶ್ಲೇಷ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ, ಅನುಪ್ರಾಸ, ಮುಂತಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳಂತೂ ಪದೇ ಪದೇ ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ. ಪುರಾಣಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾ ಅಲಂಕಾರ ಶೈಲಿ, ಭಾವಬಂಧುರತೆ ಮುಂತಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಗುಣಗಳ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ವಿರಿಸುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ರಸವತ್ತಾದ ಅಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಶೈಲಿಯೇ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣವು ವಾಗರ್ಥಸಂಪೃಕ್ತಿಯ ಸೊಗಸು, ಕಾವ್ಯದ ಕಮನೀಯ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪುರಾಣದ ಛಂದೋಬಂಧ ಸೌಂದರ್ಯ, ಭಾವಗಾಂಭೀರ್ಯ, ಶೈಲೀ ಮಾಧುರ್ಯಗಳಿಗೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಮಂಗಲಪದ್ಯಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

‘ಪ್ರಚಂಡ ತಾಂಡವಾಟೋಪೇ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಾ ಯೇನ ದಿಗ್ಗಜಾಃ |

ಭವಂತು ವಿಘ್ನಭಂಗಾಯ ಭವಸ್ಯ ಚರಣಾಂಬುಜಾಃ || ೧ ||

ಪಾತಾಲಾದುತ್ತಿಷ್ಟೋರ್ಮಕರ ವಸತಯೋ ಯಸ್ಯ ಪುಚ್ಛಾಭಿಘಾತಾ-
-ದೂರ್ಧ್ವಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಖಂಡವ್ಯತಿಕರ ವಿಹಿತ ವ್ಯತ್ಯಯೇನಾಪತಂತಿ ||

ವಿಷ್ಟೋರ್ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರೇ ಸಕಲವಸುಮತೀ ಮಂಡಲಂ ವ್ಯಶ್ನುವಾನ-
-ಸ್ತಸ್ಯಾಸ್ಮೋದೀರಿತಾನಾಂ ಧ್ವನಿರಪಹರತಾದಶ್ರಿಯಂ ವಃ ಶ್ರುತೀನಾಮ್ |

(ಇವುಗಳ ಭಾವಾರ್ಥವನ್ನು ಈ ಪುರಾಣದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು)

ಇಲ್ಲಿಯ ನಾದ ಮಾಧುರ್ಯ, ಶಬ್ದ ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ನೀರಸ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಕೂಡ ರಸಮಯವಾಗಿ ಓದುಗರಿಗೆ ವಾಚನೀಯವೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ ಪುರಾಣವನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಹಾಯ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿ ಎಲ್. ಶ್ರೀ ಹರಿಬೋಡೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ನಾವು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮತ್ತು ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ನಮಗೆ ಸಂಶೋಧನ ಪರಿವರ್ತನೆ, ಪರಿಷ್ಕರಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ವಿಧದಿಂದ ಸಹಾಯ ಸಹಕಾರಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಬರುವುದಕ್ಕೆ ಸಕಲ ವಿಧದಿಂದಲೂ ನಮ್ಮ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತು ನಮ್ಮ ಸುಖದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾದ ಪಂಡಿತ ಮಂಡಲಿಯವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಣಾಮಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅನುವಾದ ಲೇಖನ, ಲಿಪಿಕರಣಾದಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ನೆರವನ್ನಿತ್ತು ಸಹಕರಿಸಿದ ಆಶ್ರೀಯ ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ಹಾರ್ದಿಕ ಶುಭಾಶಯಗಳನ್ನು ಕೋರುತ್ತೇವೆ.

ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಪಂ. ಪಂಥರೀನಾಥಾಚಾರ್ಯಗಲಗಲಿ

ದಿನಾಂಕ 23 - 10 - 2004

ಶಾಂತಿ ಕಾಲೋನಿ, ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನಗರ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ - 580 032

ಕೃತಜ್ಞತಾ ಸಮರ್ಪಣೆ

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಭಾಷಿತವಿದೆ.

ಶತೇಷು ಜಾಯತೇ ಶೂರಃ ಸಹಸ್ರೇಷು ಚ ಪಂಡಿತಃ |

ವಕ್ತಾ ದಶಸಹಸ್ರೇಷು ದಾತಾ ಭವತಿ ವಾ ನ ವಾ ||

ನೂರು ಜನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಶೂರನಿರುತ್ತಾನೆ. ಸಾವಿರ ಜನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಪಂಡಿತನಿರುತ್ತಾನೆ. ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಜನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ವಾಕ್ ಚತುರನಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕೊಡುಗೈ ದಾನಿಯು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಇರುವನೋ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೋ!

ಈ ಸುಭಾಷಿತಕಾರನ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಸಮಂಜಸ ಉತ್ತರವೆಂದರೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉದ್ಯಮಿಗಳಾದ ಹಾಗೂ ಸ್ವತಃ ಕವಿ ಪಂಡಿತರಾದ ಶ್ರೀಹರಿಖೋಡೆಯವರು. ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಸಿರಿವಂತರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೂ ಇರದಿರುವ ವಾಕ್‌ಚಾತುರ್ಯ, ಕವಿತ್ವಕೌಶಲ್ಯ ಇವರ ಸೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಇವರು ಒಂದು ಗಾಯತ್ರೀ ಹೋಮ ಮಾಡಿಸಿದರೆ ಅದೊಂದು ಅಭೂತ ಪೂರ್ವವಾದ 'ನ ಭೂತೋ ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ' ಎನ್ನುವಂಥ ಮಹಾಕಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ವೈಭವ ಪೂರ್ಣವಾದ ಆಚರಣೆಯ ನೆನಪು ಬೆಂಗಳೂರು ನಾಗರಿಕರಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚಹಸಿರಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷ್ಣು, ವರಾಹ, ಕೂರ್ಮಪುರಾಣವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸ ರಚಿತ ಹದಿನೆಂಟೂ ಪುರಾಣಗಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸುಂದರ ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶನದ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಭಾರವನ್ನು, ಕೂರ್ಮರೂಪಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ಬೆನ್ನಮೇಲೆ ಮಂದರಪರ್ವತವನ್ನು ಹೊತ್ತಂತೆ, ಶ್ರೀಹರಿಯವರೂ ಹೊತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ಭಾರವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ನಾನು ನಿರಂತರ ಪುರಾಣಗ್ರಂಥಗಳ ಸಂಶೋಧನೆ ಪರಿಶೀಲನ ಅನುವಾದನ ಮುದ್ರಣಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಮಾಡಲು ಸರ್ವವಿಧ ಸೌಲಭ್ಯ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀಹರಿಖೋಡೆಯವರ ಇನ್ನೊಂದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಅವರೊಬ್ಬ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪರಮಭಕ್ತರು, ಮಹಾಕವಿಗಳು. ದೇವರ ಮೇಲೆ ಅವರು ಭಾವಪೂರ್ಣವಾದ ಅನೇಕ ಹಾಡುಗಳನ್ನು, ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸ್ವಂತ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಈ ಪದ್ಯಗಳು ಪುರಂದರದಾಸ, ಕನಕದಾಸ, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ ರಂಥ ದಾಸಕೂಟ ಧುರೀಣರ ಭಕ್ತಿಪರ ಹಾಡುಗಟ್ಟುಗಳ ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ ಹೆಜ್ಜೇನಿನ ಹೆಜ್ಜೆಗಳಾಗಿವೆ. ಅನುಭವಿ ಸಂತ ಶರೀಫಸಾಹೇಬರ ಪ್ರಭಾವಲಯದ ಪ್ರಭಾವಿ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಚಂಕ್ರಮಣ-ಸಂಕ್ರಮಣ ಗೈಯುವ ಶ್ರೀಹರಿಖೋಡೆಯವರ ಆಡುನುಡಿಯ ತಾಳಲಯ ಬದ್ಧವಾದ ಹಾಡುಗಳು ಕೇಳುಗರ ಹೃದಯನಾಡಿಗಳನ್ನು ಮಿಡಿಯುತ್ತವೆ.

ಸ್ವತಃ ಸಿವಿಲ್ ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಪದವಿ ಪಡೆದಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಖೋಡೆಯವರೇ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಭವನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಭವನಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಭವನಗಳ

ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿನ ನ್ಯೂನತೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಮನಗಂಡು ಹಾಗೂ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಆಯಾ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಭವನಗಳ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿನ್ಯಾಸಕರಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿ, ಶ್ರೀಹರಿಖೋಡೆಯವರೇ ವಿನ್ಯಾಸಮಾಡಿರುವ ಹಾಗೂ ತಾವೇ ಮುದ್ದು ನಿಂತು ಕಟ್ಟಿಸಿರುವ ಖೋಡೇ ಕಾಂಟ್ರಾಕ್ಟ್ ಸೆಂಟರ್ ಎಂಬ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಭವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಇಂಜಿನಿಯರುಗಳು, ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಹೋರಾತ್ರಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಹಾಗೂ ಅವರ ಕುಲಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಪಾಂಡುರಂಗ ವಿಠಲದೇವರು ಅವರಿಗೂ, ಅವರ ಕುಟುಂಬ ಪರಿವಾರಕ್ಕೂ ಆಯುಷ್ಯ, ಆರೋಗ್ಯ, ಐಶ್ವರ್ಯ, ವಿಜಯ ವೀರ್ಯ ಸೌಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನೂ, ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಕರುಣೆಯಿಂದ ಕಾಪಾಡಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಈ ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದ ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಬಹಳ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್, ನಂ. 3, ಯಲ್ಲಪ್ಪ ರಸ್ತೆ, ಚಿಕ್ಕಮಾವಳ್ಳಿ (ಸುಶೀಲ ರಸ್ತೆ ಕ್ರಾಸ್) ಬೆಂಗಳೂರು-560 004 ಇದರ ಮಾಲೀಕರಾದ ಮುದ್ರಣಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತ ಕೆ. ವಿ. ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ ಮತ್ತು ಕುಟುಂಬದವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಮತಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಎಂ. ಮಂಜುನಾಥರವರಿಗೆ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ಸ್ವಾಮಿಯು ಸಕಲ ಸನ್ಮಂಗಳವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಲಿ. ಮುದ್ರಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿನ ಅವರ ಮುಖ್ಯವಾದ ವರ್ಷದ ಅನುಭವ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಈಗಿನ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ (ಡಿ.ಟಿ.ಪಿ.) ಅಕ್ಷರ ಜೋಡಣೆಯ ಅನುಕೂಲತೆಯ ಜೊತೆ, ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಮುದ್ರಣ ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಕೆಲಸಗಳು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ರಕ್ಷಾಪುಟ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಲಾವಿದರಾದ ಶ್ರೀ ಎಂ. ಮೋಹನ್, ತ್ಯಾಗರಾಜ ನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು (ಮೊಬೈಲ್ ನಂ. 36889827) ರವರು ಬಹಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ಪಾಂಡುರಂಗ ವಿಠಲದೇವರು ಅವರಿಗೂ, ಅವರ ಕುಟುಂಬ ಪರಿವಾರಕ್ಕೂ ಆರೋಗ್ಯ ಸೌಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿ ಕರುಣೆಯಿಂದ ಕೈಹಿಡಿದು ಕಾಪಾಡಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿ ಎಲ್. ಶ್ರೀಹರಿಖೋಡೆಯವರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯದ ಮಹತ್ವ, ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಅವರಿಂದ ಪುರಾಣ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಸಹಾಯಧಾರೆ ಹರಿದುಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀ ಅನಂತರಾವ್ ಮತ್ತು ಕುಟುಂಬದವರಿಗೂ ನಾನು ಆಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಗ್ರಂಥ ಪರಿಸುವವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಕಲ ಸನ್ಮಂಗಳವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಲಿ ಎಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

ಪಂ. ಪಂಥರೀನಾಥಾಚಾರ್ಯಗಲಗಲಿ

ದಿನಾಂಕ 23 - 10 - 2004

ಶಾಂತಿ ಕಾಲೋನಿ, ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನಗರ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ - 580 032

೧೩
ಮತ್ಸ್ಯ ಮಹಾಪುರಾಣ ಭಾಗ - ೨

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ಅಧ್ಯಾಯ	ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ
141 ಚಂದ್ರಪುಷ್ಕಯುತಿಯ ಘೋರ ಪರಿಣಾಮ	1
142 ತ್ರಿಲೋಚನನ ಬಾಣದಿಂದ ತ್ರಿಪುರದಹನ	2
143 ಚಂದ್ರನಕಲೆಗಳನ್ನು ದಾನಮಾಡುವ ಪಿತೃಗಳು ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳು	5
144 ಮನ್ವಂತರಗಳ ಕಾಲಮಾನ ಮತ್ತು ಯುಗಧರ್ಮ	9
145 ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶುಹಿಂಸೆ ಸರ್ವಥಾವರ್ಜ್ಯ	12
146 ದ್ವಾಪರಯುಗದ ವಿಧಿವಿಧಾನ	16
147 ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮನ್ವಂತರಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ	20
148 ದಿತಿಯ ತಪಸ್ಸು, ವಜ್ರಾಂಗನ ಜನನ	26
149 ತಾರಕಾಸುರನ ಜನನ	31
150 ತಾರಕಾಸುರನ ಸಮರ ಸಂಭ್ರಮ	33
151 ದೇವದಾನವರ ಘನಘೋರಸಂಗ್ರಾಮ	36
152 ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಕಾಲನೇಮಿಗೆ ಜೀವದಾನ	37
153 ಹರಿಯ ಚಕ್ರದಿಂದ ದೈತ್ಯಸೇನಾಪತಿ ಗ್ರಸನನ ವಧೆ	40
154 ಮಹಿಷಾಸುರನ, ಶುಂಭಾಸುರರಿಗೆ ಶ್ರೀ ಹರಿಯಿಂದ ಜೀವದಾನ	41
155 ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ತಾರಕಾಸುರನ ಉರದಾಟ	42
156 ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ಸರಸ ವಿರಸ	48
157 ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಮಡದಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳದ ಪರಶಿವ	74
158 ಪಾರ್ವತಿಯ ರೂಪದಿಂದ ಬಂದ ದುರ್ದಾನವನ ಸಂಹಾರ	76
159 ಕಾಳಿ, ಗೌರಿ ಆದದ್ದು. ಕೋಮಲಾಂಗಿ, ಅರ್ಧಾಂಗಿ ಆದದ್ದು	79
160 ಸತೀದೇವಿಯ ಕೋಪ, ಶಾಪ, ಅನುಗ್ರಹ ಆರುಮುಖದ ಶಿವಪುತ್ರನ ಜನನ	81
161 ದೇವತೆಗಳು ಮಾಡಿದ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯ ಸ್ತೋತ್ರ	87
162 ಸ್ಮಂದನಿಂದ ತಾರಕಾಸುರ ಸಂಹಾರ	92
163 ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿನ ತಪಸ್ಸು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ವರಪ್ರಾಪ್ತಿ	94
164 ಪ್ರಹ್ಲಾದನಿಗೆ ನರಸಿಂಹದೇವರ ದರ್ಶನ	96
165 ನರಸಿಂಹದೇವರಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು ವಧೆ	98

ಅಧ್ಯಾಯ	ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ
166 ಶ್ರೀ ನೃಸಿಂಹ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ	101
167 ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳ ಪ್ರಮಾಣ.....	103
168 ಪ್ರಳಯದ ಭಯಂಕರ ಸ್ವರೂಪ.....	104
169 ಏಕಾರ್ಣವ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹಂಸನ ಯೋಗನಿದೆ,	105
170 ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಸುವರ್ಣ ಪದ್ಮದ ಉತ್ಪತ್ತಿ.....	110
171 ಮಧು ಕೈಟಭ ದೈತ್ಯರ ಸಂಹಾರ	111
172 ಕಶ್ಯಪರ ಹನ್ನೆರಡು ಹೆಂಡಿರ ಸಂತಾನದಿಂದ ಪ್ರಪಂಚವೆ ತುಂಬಿತು.....	112
173 ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಸರ್ವರಿಗೂ ಶಾಂತಿಸಂತಸ	116
174 ದೈತ್ಯರ ಸಮರೋದ್ಯೋಗ	118
175 ದೇವತೆಗಳ ಯುದ್ಧದ ಸಿದ್ಧತೆ	119
176 ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಮಗನನ್ನು ಹಡೆದ, ಉರ್ವ ಮತ್ತು ಔರ್ವ ಮುನಿಗಳ ವಿಚಿತ್ರ ಚರಿತ್ರ.....	121
177 ಚಂದ್ರ ವರುಣರಿಂದ ಶೈತ್ಯ ಸಮರ, ದೈತ್ಯರ ಪರಾಭವ	126
178 ಕಾಲನೇಮಿಗೆ ಉತ್ಕರ್ಷದ ಕಾಲ.....	128
179 ತಾರಕಾಮಯ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕಾಲನೇಮಿಯ ಸಂಹಾರ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಜಯ.....	130
180 ಭೈರವರೂಪಿಯಾದ ಶಿವನ ಮಹಿಮೆ	134
181 ಕಾಶಿಯ ಮಹಾತ್ಮೆಯು	140
182 ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ವರ್ಣನೆ	146
183 ಕಾಶಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಹಿಮಾ ವರ್ಣನೆ	148
184 ಕಾಶಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಹಿಮೆ	149
185 ಅವಿಮುಕ್ತಕ್ಷೇತ್ರ, ಕಾಶಿ ಮತ್ತು ಗಂಗಾನದಿಯ ಮಹಾಮಹಿಮೆ	154
186 ಕಾಶೀಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಿಮಾ ವರ್ಣನೆ	156
187 ನರ್ಮದಾನದಿಯ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ.....	159
188 ನರ್ಮದಾನದಿ ಮಹಾತ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲೇಶ್ವರತೀರ್ಥದ ಮಹಿಮಾವರ್ಣನೆ	162
189 ತ್ರಿಪುರ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ರುದ್ರನು ಬಾಣಾಸುರ ಪುರಪ್ರವೇಶ.....	166
190 ನರ್ಮದಾನದಿ ಮಹಾತ್ಮೆಯಲ್ಲಿ, ಕಾವೇರಿ ಸಂಗಮದ ಮಹಿಮಾ ವರ್ಣನೆ	170
191 ನರ್ಮದಾನದಿ ಮಾಹಾತ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೀರ್ಥಗಳ ವರ್ಣನೆ	171
192 ಶೂಲಭೇದ ತೀರ್ಥದ ಮಹಾತ್ಮೆ	172

ಅಧ್ಯಾಯ	ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ
193 ಶುಕ್ಲ ತೀರ್ಥದ ಮಹಿಮೆ	176
194 ನರ್ಮದಾನದಿಯ ತೀರ್ಥಗಳ ಮಹಾತ್ಮೆ	177
195 ನರ್ಮದಾನದಿ ಮಹಾತ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೀರ್ಥಗಳ ಮಹಿಮಾರ್ಪಣೆ ...	182
196 ಭೃಗುವಂಶದ ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಗೋತ್ರಪ್ರವರಗಳ ವರ್ಣನೆ.....	183
197 ಅಂಗಿರಸವಂಶದ ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರು ಗೋತ್ರಪ್ರವರ ವರ್ಣನೆ	185
198 ಅತ್ರಿವಂಶದ ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರು ಗೋತ್ರಪ್ರವರ ವರ್ಣನೆ.....	188
199 ಕುಶಿಕ ವಂಶದ ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರು ಗೋತ್ರಪ್ರವರ ವರ್ಣನೆ	189
200 ಕಶ್ಯಪ ವಂಶದಲ್ಲಿಯ ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರು, ಗೋತ್ರಪ್ರವರದ ವರ್ಣನೆ.....	190
201 ವಶಿಷ್ಠ ವಂಶದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು	191
202 ವಶಿಷ್ಠರು ಮತ್ತು ನಿಮಿಮಹಾರಾಜ	192
203 ಅಗಸ್ತ್ಯ ವಂಶದ ವಿಸ್ತಾರ	195
204 ಧರ್ಮವಂಶ ವರ್ಣನೆ	196
205 ಪಿತೃಗಾಥಾ ವರ್ಣನೆ	197
206 ಆಕಳ ದಾನದ ವಿಧಿ ವರ್ಣನೆ.....	198
207 ಕೃಷ್ಣಮೃಗಚರ್ಮ ದಾನವಿಧಿ ವರ್ಣನೆ	199
208 ವೃಷೋತ್ಸರ್ಗ ವಿಧಿ ವರ್ಣನೆ	200
209 ಪತಿವ್ರತಾ ಮಹಾತ್ಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾವಿತ್ರೀ ಉಪಾಖ್ಯಾನಮ್	202
210 ಸಾಯಲಿರುವವನಿಂದ, ನಿಸರ್ಗ ವರ್ಣನೆ	204
211 ಸಾವಿತ್ರೈಪಾಖ್ಯಾನಮ್	205
212 ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಬೇಡಿಕೆ, ಯಮಧರ್ಮನ ನೀಡಿಕೆ	207
213 ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮ ವಿವೇಕ	209
214 ಸತ್ತ ಗಂಡನನ್ನು ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ಪಾರುಮಾಡಿದ ಮಹಾಸತಿ ಸಾವಿತ್ರಿ,	210
215 ಪಾತಿವ್ರತ್ಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸೌಭಾಗ್ಯ, ಸಂತಾನ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಮೂರನ್ನೂ ಪಡೆದ ಮಹಾಸತಿ ಸಾವಿತ್ರಿ, ...	211
216 ರಾಜರಾದವರ ಕರ್ತವ್ಯ, ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಹಿತಧರ್ಮ	213
217 ರಾಜರು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು, ಏನು ಮಾಡಬಾರದು ?	217
218 ಅರಮನೆ ಹಾಗೂ ದುರ್ಗಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ	218
219 ರಾಜರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾದ ಔಷಧಿ ವನಸ್ಪತಿಗಳು	223

220 ರಾಜಧರ್ಮ ವರ್ಣನೆ	225
221 ದೈವ ಮತ್ತು ಪೌರುಷಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ಮನುವಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, ಮತ್ಸ್ಯನ ಉತ್ತರ.....	227
222 ಸಾಮಪ್ರಯೋಗ	228
223 ಭೇದ ಪ್ರಯೋಗ ವರ್ಣನೆ	229
224 ರಾಜಧರ್ಮ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ದಾನಪ್ರಯೋಗ ವರ್ಣನೆ	230
225 ರಾಜಧರ್ಮ ಮತ್ತು ದಂಡೋಪಾಯ ವರ್ಣನೆ.....	231
226 ರಾಜಧರ್ಮ ವರ್ಣನೆ ರಾಜಾಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದೇವತಾ	232
227 ಯಾರಿಗೆ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ದಂಡ ?	233
228 ರಾಜ ರಕ್ಷಣೆಯ ರಹಸ್ಯ ಸಾಧನೆಗಳು	244
229 ತ್ರಿವಿಧ ಮಹೋತ್ಪಾತಗಳಿಗೆ ಶಾಂತಿ ವಿಧಾನವು	246
230 ಶಾಂತಿ ವಿಧಾನ ವರ್ಣನೆ ಶುಭಾಶುಭಶಕುನಗಳು	248
231 ಅಶುಭ ಶಕುನಗಳ ಶಾಂತಿ ವಿಧಾನ ವರ್ಣನೆ	249
232 ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಅನಿಷ್ಟ ಬಂದರೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಶಾಂತಿವಿಧಾನ ವರ್ಣನೆ.....	250
233 ಪಟ್ಟಣಗಳ ಅನಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿ ವಿಧಾನ ವರ್ಣನೆ	251
234 ಅತಿವೃಷ್ಟಿ ಅನಾವೃಷ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಶಾಂತಿ ವಿಧಾನ ವರ್ಣನೆ	252
235 ಜಲಾಶಯಗಳ ಶಾಂತಿ ವಿಧಾನ ವರ್ಣನೆ	252
236 ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅಕಾಲ ಪ್ರಸೂತಿಗೆ ಶಾಂತಿವಿಧಾನ ವರ್ಣನೆ	253
237 ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ಬಂದಾಗ ಶಾಂತಿ ವಿಧಾನ ವರ್ಣನೆ	254
238 ಎಲ್ಲ ವಿಧ ಅನಿಷ್ಟ ಸೂಚನೆಗಳ ಶಾಂತಿ ವಿಧಾನ ವರ್ಣನೆ	254
239 ರಾಜರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅಪಾಯಗಳಿಗೆ ಶಾಂತಿ ವಿಧಾನ ವರ್ಣನೆ	255
240 ಗ್ರಹ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳ ವಿಧಾನ ವರ್ಣನೆ	257
241 ಯಾತ್ರಾಕಾಲ ವಿಧಾನ ವರ್ಣನೆ.....	259
242 ಅಂಗಸ್ಪರ್ಶ ವಿಚಾರ ವರ್ಣನೆ	261
243 ಸ್ವಪ್ನ ದರ್ಶನ ವರ್ಣನೆ	262
244 ಯಾತ್ರಾಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳ ಅಮಂಗಳ ಸೂಚಕ ಶಕುನ ವರ್ಣನೆ	264
245 ವಾಮನಾವತಾರ ಚರಿತ್ರೆಯವರ್ಣನೆ.....	365
246 ಬಲಿಪ್ರಲ್ಹಾದರ ಸಂವಾದ ವರ್ಣನೆ	270

ಅಧ್ಯಾಯ	ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ
247 ಬಲಿಶುಕ್ರಮಂತ್ರವು.....	275
248 ವರಾಹಾವತಾರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನ ಪ್ರಶ್ನೆ	281
249 ವರಾಹಾವತಾರ ಚರಿತ್ರೆ ವರ್ಣನೆ	283
250 ಕ್ಷೀರೋದ ಮಥನ ಪ್ರಕರಣ	286
251 ಕ್ಷೀರೋದ ಮಥನ	292
252 ಹಾಲಿನ ಸಮುದ್ರ ಮಥನ	294
253 ವಾಸ್ತು ಎಂದರೆ ಏನು, ಅದರ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಹದಿನೆಂಟು ಋಷಿಗಳು ಯಾರು?	296
254 ಗೃಹನಿರ್ಮಾಣ ಕಾಲ ವರ್ಣನೆ	298
255 ಬಗೆಬಗೆಯ ಭವನಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕ್ರಮ	302
256 ಮನೆಯ ಕಂಭ ಮತ್ತು ಬಾಗಿಲಗಳ ಪ್ರಮಾಣ	305
257 ಗೃಹನಿರ್ಮಾಣ	306
258 ಮನೆಗೆ ಕಟ್ಟಿಗೆ ತರುವ ವಿಧಾನ	308
259 ಮೂರ್ತಿ ಲಕ್ಷಣ	310
260 ಪ್ರತಿಮಾಲಕ್ಷಣ	314
261 ಪ್ರತಿಮಾ ಲಕ್ಷಣ	316
262 ಸೂರ್ಯಾದಿ ಪ್ರತಿಮಾಲಕ್ಷಣ	321
263 ಪೀಠಿಕಾ ಲಕ್ಷಣ	324
264 ಶಿವಲಿಂಗದ ನಿರ್ಮಾಣ, ಪ್ರಮಾಣ	325
265 ದೇವತಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾವಿಧಿ	327
266 ಅಧಿವಾಸದ ವಿಧಿ	330
267 ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನು ಕೀರ್ತನ	333
268 ದೇವತಾ ಸ್ತುತನ	338
269 ವಾಸ್ತು ದೋಷ ಶಮನಂ	340
270 ಪ್ರಾಸಾದಾನುಂ ಕೀರ್ತನ	342
271 ಮಂಟಪಗಳ ಲಕ್ಷಣ	345
272 ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿಯ ಭಾವಿ ರಾಜವಂಶಗಳ ವರ್ಣನೆ	348
273 ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಅರಸನ ವಂಶ ವರ್ಣನೆ	350

274 ಅರಸರ ವಂಶ ವರ್ಣನೆ	352
275 ಹದಿನಾರು ಮಹಾದಾನಗಳ ವರ್ಣನೆ	357
276 ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭದಾನದ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಅದರ ಫಲ	365
277 ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಮಹಾದಾನದ ವರ್ಣನೆ	368
278 ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ದಾನದ ವಿಧಿ	370
279 ಗೋಸಹಸ್ರ ಪ್ರದಾನದ ವಿಧಿವರ್ಣನೆ	371
280 ಕಾಮಧೇನುವಿನ ದಾನವಿಧಿ	375
281 ಬಂಗಾರದ ಕುದುರೆಯ ದಾನ ವಿಧಾನ	377
282 ಕುದುರೆ ರಥದ ದಾನದ ವರ್ಣನೆ	379
283 ಬಂಗಾರದ ಆನೆಯ ದಾನದ ವರ್ಣನೆಯು	381
284 ಪಂಚ ಲಾಂಗಲಕ ಮಹಾದಾನದ ವರ್ಣನೆ	383
285 ಹೇಮ ಧರಾಖ್ಯ ಮಹಾದಾನ ವರ್ಣನಂ	385
286 ವಿಶ್ವಚಕ್ರಾಖ್ಯ ಮಹಾದಾನ ವಿಧಿವರ್ಣನೆ	387
287 ಮಹಾಕಲ್ಪಲತಾಖ್ಯಮಹಾದಾನ ವರ್ಣನೆ	389
288 ಸಪ್ತಸಾಗರ ಮಹಾದಾನ ವರ್ಣನೆ	391
289 ರತ್ನಧೇನು ಮಹಾದಾನ ವರ್ಣನೆ	393
290 ಮಹಾಭೂತ ಘಟ ಮಹಾದಾನದ ವರ್ಣನೆ	394
291 ಕಲ್ಪಗಳ ವರ್ಣನೆಯು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳು	396
292 ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿಷಯಸೂಚಿ	398
ಮತ್ಸ್ಯಪುರಾಣದಲ್ಲಿನ ನೀತಿ ವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಸುಭಾಷಿತಗಳು	404

ಸೂತ ಉವಾಚ:

“ತಾರಕಾಖ್ಯೇ ಹತೇ ಯುದ್ಧೇ ಉತ್ಸಾರ್ಥ ಪ್ರಮಥಾನ್ ಮಯಃ |

ಉವಾಚ ದಾನವಾನ್ ಭೂಯೋ ಭೂಯಃ ಸ ತು ಭಯಾವೃತಾನ್ ||

ಸೂತ :- ತಾರಕನು ಹತನಾದ ಬಳಿಕ ಮಯನು ಕುಪಿತನಾಗಿ ಪ್ರಮಥರನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿ. ಭಯದಿಂದ ನಡಗುತ್ತಿರುವ ದಾನವರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು.

“ದೈತ್ಯರೇ, ಚಂದ್ರನು ನಾಳೆ ಈ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪ ನಕ್ಷತ್ರದೊಡನೆ ಮಿಲಿತನಾಗುವನು. ಈ ಚಂದ್ರಪುಷ್ಪಯೋಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ತ್ರಿಪುರದ ಈ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳು ಒಂದುಗೂಡುವವು. ಈ ಚಂದ್ರ ಪುಷ್ಪ ಯುತಿಯ ಮೂಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳು ಒಗ್ಗೂಡಿದ್ದನ್ನು ಯಾವ ದೇವತಾ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ತಿಳಿಯುವನೋ ಅವನು ಒಂದೇ ಬಾಣದಿಂದ ಈ ಇಡೀ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಬಲ್ಲನು. ಈ ನಗರವೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಣ, ನಮ್ಮ ಬಲ, ಆದುದರಿಂದ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಪಣಕ್ಕಿಟ್ಟು ಕಾದಿರಿ. ಈ ಪುರವನ್ನು ಈಗ ಕಾಪಾಡಿರಿ. ಉಳಿದೆಲ್ಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈಗ ಮಹಾದೇವನ ರಥವನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿ. ಅವನಿಗೆ ಆ ಚಂದ್ರಪುಷ್ಪಯೋಗದ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಬಾಣ ಬಿಡಲಿಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶ ಸಿಗದಂತೆ ಅವನ ಮೇಲೆ ಎರಗಿರಿ. ನೀವು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಪುಷ್ಪಚಂದ್ರಯುತಿಗಾಗಿ ಪ್ರತೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ದೇವತೆಗಳ ಉದ್ದೇಶವು ವಿಫಲವಾಗುವದು.”

ಮಯಾಸುರನ ಕೊನೆಯ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದೈತ್ಯರೆಲ್ಲರೂ “ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಶತ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ ಶಿವನು ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಮೇಲೆ ಬಾಣ ಬಿಡದಂತೆ ಮಾಡುವವು”. ಎಂದು ಆಶ್ವಾಸನೆ ಇತ್ತರು.

ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ದೈತ್ಯ ಸೈನಿಕರು ಮನಬಂದಂತೆ ಕುಡಿದು, ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಕಾಮವಿಹಾರಗೈದರು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ತ್ರಿಪುರದ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ದೀಪೋತ್ಸವ. ಶೃಂಗಾರವೇಷ ಧರಿಸಿದ ಅಂಗನೆಯರ ಅನಂಗಕೇಳಿ, ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ವಿವಿಧ ವಿಹಾರ, ರತಿ ವಿಲಾಸ, ಶೃಂಗಾರ ಚೇಷ್ಟೆ. ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಸುರಾಪಾನ. ಉತ್ತೇಜಕ ಗಾಯನ. ಉನ್ನಾದಕ ಸಂಗೀತ. ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ವಿಲಾಸಕೇಳಿಲಾಲಸರಾದ ದೈತ್ಯ ದಾನವರೆಲ್ಲ ಶೃಂಗಾರರಂಗಮಂಚದಲ್ಲಿ ಕಾಮಾಂಧ ಕೀಟಗಳಂತೆ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಸೂರ್ಯನು ಉದಯಾಚಲದ ಮಂಗಲ ಕಲಶಗಳಂತಿದ್ದ ಉತ್ತುಂಗ ಶೃಂಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ದಾಟಿ ಆಗಸದ ಅಂಗಳಕ್ಕೆ ಕಾಲಿರಿಸಿದನು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ನೂರನಲವತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು.

ಸೂತ ಉವಾಚ :

“ಉದಿತೇ ತು ಸಹಸ್ರಾಂಶೌ ಮೇರೌ ಭಾಸಾಕರೇ ರವೌ |
ನನರ್ದಚಬಲಂ ಕೃತ್ಸ್ನಂ ಯುಗಾಂತ ಇವ ಸಾಗರಃ ||

ಸೂತ :- ತೇಜಸ್ವಿನ ತವನಿಧಿಯಂತಿರುವ ಸೂರ್ಯನು ಉದಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಸಕಲ ಸೈನ್ಯವು ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಸಾಗರದಂತೆ ಅಬ್ಬರಿಸಿ ಬೊಬ್ಬಿರಿಯಿತು. ಇಂದ್ರನು, ಕುಬೇರ, ವರುಣ, ಮುಂತಾದ, ದೇವತಾಧುರ್ಯರೊಡನೆ ಒಡಗೂಡಿ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದನು. ಅವರನ್ನು ಹಿಂದೆ ರುದ್ರಭೀಕರವಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ದೈತ್ಯವೀರರು ಸುರಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಧಿಸಿದರು. ಆಗ ಕಲಿತನದ ಕಾದಾಟ, ಶಸ್ತ್ರಗಳ ಮಸೆದಾಟ, ಆಯುಧಗಳ ಎಸೆದಾಟ, ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನೆತ್ತರಿನ ಕಾರಂಜಿ, ಬೆಂಕಿಯ ಮಳೆ, ರುಂಡಚ್ಛೇದ, ದೇಹಭೇದ, ಪ್ರಾಣ ಹಾನಿ ಯಥಾ ಪ್ರಕಾರ ನಡೆದವು. ಅಮೃತದ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿದ್ವರಿಂದ ಮರಳಿ ಬದುಕಿ ಬಂದ ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಲಿಗೂ, ನಂದೀಶ್ವರನಿಗೂ ಮತ್ತೆ ಘನಘೋರ ಹೋರಾಟ. ಸೇಡಿನ ಸವಾರಿ ಏರಿದ ಇಬ್ಬರೂ ಸಿಡಿಲಿನ ಮರಿಗಳಂತೆ ಪರಸ್ಪರ ಸೇನಾಡಿ ಹೋರಿದರು.

ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಲಿಯು ಗುರಿಯಿಟ್ಟು, ಅತಿ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ವಿಷಬಾಣವನ್ನು ನಂದೀಶ್ವರನ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟನು. ಹಾಗೂ ಅವನ ದೇಹದ ನೆತ್ತರವೆಲ್ಲ ಬಸಿದು ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು, ಕೆರಳಿ ಹೋದ ನಂದೀಶ್ವರನು ಧಾವಿಸಿ ಬಂದು, ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಲಿಯ ರಥವನ್ನು ಅನಾಮತ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಮುಗಿಲಿಗೆ ಹಾರಿದನು. ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಆ ರಥವನ್ನು ತಲೆ ಕೆಳಗಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಗರಗರ ತಿರುಗಿಸಿದನು. ಕುದುರೆಗಳು ಜೋತಾಡಿ, ಸಾರಥಿ ನೇತಾಡಿ, ಮಣ್ಣುಮುಕ್ತಿದ ಬಳಿಕ ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಲಿಯು ನೆಲಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಬೀಳ ತೊಡಗಿದನು. ಭೂಮಿಗೆ ಬೀಳುವಾಗಲೇ ಆ ಭೀಕರ ದೈತ್ಯನು ಶಕ್ತ್ಯಾಯುಧವನ್ನು ತೆಗೆದು ನಂದೀಶ್ವರನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ಆಗ ನಂದಿಯು ಚಪಲತನದಿಂದ ಅದರ ಹೊಡೆತ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅದೇ ಶಕ್ತ್ಯಾಯುಧವನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ವೈರಿಗೆ ತಿರುಗಿಸಿದನು. ಅದರಿಂದ ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಲಿಯ ಕವಚವು ಸೀಳಿ, ಎದೆ ಹೋಳಾಗಿ ರಕ್ತಕಾರುತ್ವ ಹತನಾಗಿ ಬಿದ್ದನು.

ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಲಿಯ ಪುನರ್ಮರಣದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರುದ್ಧನಾದ ಮಯಾಸುರನು ಕಾಲಾಂತಕನಾಗಿ ಪ್ರಮಥರನ್ನೆಲ್ಲ ವಧಿಸತೊಡಗಿದನು. ಅವನ ಉಗ್ರವಾದ ರಣವಿಕ್ರಮವನ್ನು ತಾಳದೆ, ಪ್ರಮಥರು ಕಂಗೆಟ್ಟರು. ಅನೇಕರು ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಮಯನ

ಬಾಣಗಳು ನಾಟಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಇಂದ್ರ, ಯಮ, ಕುಬೇರ ಮುಂತಾದ ಸುರಶ್ರೇಷ್ಠರು ಮಯಾಸುರನ ಮೇಲೆ, ಹಾಗೂ ಅವನ ಸಂಗಡಿಗರ ಮೇಲೆ, ಬಾಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದರು. ದೇವವೀರರ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಹಾರಗಳನ್ನು ತಾಳದೇ ಅಸುರರು ಮತ್ತೆ ತ್ರಿಪುರ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡರು.

ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಚಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಪುಷ್ಯ ನಕ್ಷತ್ರಯೋಗ ಸಮಯವು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಯಿತು. ಪುಷ್ಯ ಚಂದ್ರರ ಮಿಲನ ಮುಹೂರ್ತಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತ್ರಿಪುರದ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳು ಒಂದುಗೂಡಿದವು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು, ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಮೂರುಗಣ್ಣಿನ ಮಹಾದೇವನು ವಿಷ್ಣು, ಸೋಮ, ಅಗ್ನಿ ಎಂಬ ತ್ರಿದೇವತಾಮಯ ಬಾಣವನ್ನು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಮಯಾಸುರನ ಆ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ಬಾಣವು ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋದ ಬಳಿಕ ಮಹಾ ಕರುಣಾಶಾಲಿಯಾದ ಮಹಾದೇವನಿಗೆ ಬಹಳ ಕೆಡುಕೆನಿಸಿತು. “ಅಯ್ಯೋ! ನನ್ನ ಭಕ್ತನಾದ ಮಯಾಸುರನು ಮರಣ ಹೊಂದುವನಲ್ಲ.” ಎಂದು ಭಕ್ತ ವತ್ಸಲನಾದ ಭಗವಂತನು ಕನಲಿದನು. ಶಿವನ ಈ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ನಂದೀಶ್ವರನು ಮಯನನ್ನು ಕುರಿತು “ಮಯಾಸುರ, ಈ ತ್ರಿಪುರ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ವಿನಾಶಕಾಲ ಒದಗಿ ಬಂದಿದೆ. ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳು. ನೀನು ವಾಸಿಸಿದ ಮನೆಯೊಂದಿಗೆ ನೀನು ಈ ಪಟ್ಟಣ ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಹೋಗು.” ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿದನು.

ಶಿವಭಕ್ತನಾದ ಮಯಾಸುರನು ನಂದಿಯ ಮಾತು ಕೇಳಿ ತ್ರಿಪುರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿ ಹೋದನು. ಪರಮೇಶ್ವರನ ಆ ಬಾಣವು ಆ ಮೂರು ನಗರಗಳನ್ನು ಕಾಡ್ಗಿಚ್ಚು ಎಲೆದಿಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಸುಡುವಂತೆ ‘ಪುರುಪುರು’ ಸುಟ್ಟುಹಾಕಿತು. ಆ ತ್ರಿಪುರ ನಗರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸಹಸ್ರಾರು ಭವ್ಯ ಭವನಗಳು, ಅಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರೇಮಾಲಾಪಗೈಯುವ ನಲ್ಲನಲ್ಲೆಯರು, ತಾಯಿಯ ತೊಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳು, ಹೊಂದಾವರೆಗಳಿಂದ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಸರೋವರಗಳು, ಗಿಡಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ತೊನೆದು ತೂಗಾಡುವ ವನೋಪವನಗಳು ಅರೆಚಣದಲ್ಲಿ ಭವನ ಬಾಣಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಬೆಂದು ಬೂದಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದವು. ಹೀಗೆ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಬಾಣದ ಬೆಂಕಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗಿ ದುರ್ಗಮವಾದ ತ್ರಿಪುರವೆಲ್ಲವೂ ಮಣ್ಣು ಗೂಡಿಹೋಯಿತು.

ಆದರೆ, ನಂದಿಯ ಮುನ್ನೂಚನೆಯಂತೆ, ಮಯಾಸುರನು ತನ್ನ ದಿವ್ಯವಾದ ಮನೆಯನ್ನು ತನ್ನೊಡನೆಯೇ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ತ್ರಿಪುರ ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಹೋದದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಭವ್ಯವಾದ ಭವನವು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ದೇವೇಂದ್ರನು ಮಯನ ಆ ಮನೆಗೂ ಕೂಡ “ಈ ಮಯಗೃಹವು ಬೆಂಕಿಯಂತೆ, ಬೇಯುತ್ತಲಿದ್ದು, ಯಾರಿಗೂ ವಾಸಿಸಲು ಬಾರದಂತಾಗಲಿ. ಮತ್ತು ಅಸ್ಥಿರವೂ ಅಪಾಯಕಾರಕವೂ, ಭಯಜನಕವೂ ಆಗಲಿ” ಎಂದು ಶಾಪಕೊಟ್ಟನು.

ಮುಷಿಗಳು :- “ಪೂಜ್ಯರೆ, ಮಯನು ತನ್ನ ಮನೆಯೊಂದಿಗೆ ಓಡಿಹೋದ ಬಳಿಕ, ಅವನ ಹಾಗೂ ಅದರ ಗತಿ ಏನಾಯಿತು ? ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕು.

ಸೂತ :- ಮಯಾಸುರನ ಮನೆಯೇನೋ ನಾಶವಾಗದೇ ಉಳಿದಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಆ ದಿವ್ಯಮನೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಇರಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ ಆಯಿತು. ಅವನು ಮನೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲೆಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ಭಯವು ಅವನಿಗೆ ತಪ್ಪಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಕೆಲವು ದಿನ ಧ್ರುವಮಂಡಲದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಆ ಮನೆಯೊಂದಿಗೆ ವಾಸಿಸಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಅಪಾಯವನ್ನು ಕಂಡು ಅಲ್ಲಿಂದ ಬೇರೆ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹಾರಿಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅವನಿಗೆ ‘ಅಪ್ಪೋರ್ಯಾಮ’ ಎಂಬ ದೇವತೆಗಳು ನೆಲೆಸಿದ್ದು ಕಂಡು ಬಂದಿತು. ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳ ಭಯವಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆಯು ಕೈಗೂಡದಿದ್ದಾಗ ಭಕ್ತವತ್ಸಲನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಮಯನಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮನೆಯನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಅನಂತರ ದೇವೇಂದ್ರನು ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ಉಪದ್ರವ ಕೊಡದೆ ಸುಮ್ಮನಾದನು. ದೇವೇಂದ್ರನು ಮಹಾದೇವರನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿದನು.

ತ್ರಿಪುರ ವಿಜಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನೂ ಮಹಾದೇವರನ್ನೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಈಶ್ವರನ ಬಾಣದಿಂದ ಸುಟ್ಟು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಬೂದಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದ ತ್ರಿಪುರವೆಂಬ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಸಾಗರದ ಜಲದಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು. ರುದ್ರವಿಜಯದ ಈ ಉಪಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಪಠಿಸಿದವರಿಗೂ, ಕೇಳಿದವರಿಗೂ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಸ್ವತಃ ವಿಜಯವನ್ನು ಕರುಣಿಸುವನು. ಶ್ರಾದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾರಾಯಣಮಾಡಿದರೆ ಪಿತೃಗಳ ಪ್ರೀತಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಂಡಂತೆ. ತ್ರಿಪುರದಹನದ ಕತೆ ಪರಮಮಂಗಳಕರ, ಪುಣ್ಯಪ್ರದ, ಸಂತಾನದಾಯಕ. ಇದನ್ನು ಓದಿದವರಿಗೂ, ಕೇಳಿದವರಿಗೂ ಅನಂತಪುಣ್ಯ ಲಭಿಸುವದು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ನೂರನಲವತ್ತೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು.

ಚಂದ್ರನ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವ
ಪಿತೃಗಳು ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ - ೧೪೩

ಋಷಿಯ ಉವಾಚ:

“ಕಥಂ ಗಚ್ಛತ್ಯಮಾವಾಸ್ಯಾಂ ಮಾಸಿಮಾಸಿದಿವಂ ನೃಪಃ |

ಐಲಃ ಪುರೂರವಾಃ ಸೂತ ತರ್ಪಯೇತ ಕಥಂ ಪಿತೃನ್ |

ಏತದಿಚ್ಛಾಮಹೇ ಶ್ರೋತುಂ ಪ್ರಭಾವಂ ತಸ್ಯ ಧೀಮತಃ ||

ಋಷಿಗಳು :- ಸೂತಮುನಿಗಳೇ, ಇಲೆಯ ಮಗನಾದ ಪುರೂರವ ರಾಜನು ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳು ಅಮಾವಾಸ್ಯಾದಿನ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ಅದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು ? ಅವನು ಪಿತೃಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿದನು ? ಮಹಾಮೇಧಾವಿಯಾದ ಆ ಪುರೂರವ ಮಹಾರಾಜನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದ್ದೇವೆ. ತಿಳಿಸಿರಿ.

ಸೂತ :- ಪುರೂರವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳುವೆನು ಕೇಳಿರಿ. ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಅಮೃತದೊರಕುವದು, ತೃಪ್ತಿಉಂಟಾಗುವದು ಚಂದ್ರನಿಂದಲೇ. ಪಿತೃಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯ, ಬರ್ಹಿಷದ, ಕಾವ್ಯ, ಅಗ್ನಿಷ್ಟಾತ್ತ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಭೇದಗಳು.

ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರರು ನಕ್ಷತ್ರಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನ ಒಂದು ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿರುವರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪುರೂರವ ರಾಜನು ತನ್ನ ಮಾತಾಮಹನಾದ ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ ಪಿತಾಮಹನಾದ ಚಂದ್ರನನ್ನೂ ನೋಡಲು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವನು. ಪುರೂರವನ ತಾಯಿ ಇಲಾದೇವಿ. ಅವಳ ತಂದೆ ವೈವಸ್ವತನು. ಆ ಮನುವಿನ ತಂದೆಯೇ ಸೂರ್ಯ. ಹೀಗೆ ಪುರೂರವನಿಗೆ ತಾಯಿಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಮಾತಾಮಹ. ಪುರೂರವನ ತಂದೆ ಬುಧ. ಬುಧನ. ತಂದೆ ಚಂದ್ರ. ಹೀಗೆ ಚಂದ್ರನು ಪುರೂರವನಿಗೆ ತಂದೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಪಿತಾಮಹ ಎನಿಸುವನು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅವನು ತನ್ನ ಮಾತಾಮಹ ಪಿತಾಮಹರಾದ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನ ದರ್ಶನಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಪೂಜಾಕಾಲವನ್ನು ಪ್ರತಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಆ ಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಸೂರ್ಯನು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಕೂಡುವನು. ಆಗ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಿಂದ ಅಮೃತವು ಸ್ರವಿಸುವದು. ಮಾಸಿಕಶ್ರಾದ್ಧಮಾಡುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪುರೂರವನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದು, ಆ ಕಾಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಚಂದ್ರನನ್ನೂ ಪಿತೃದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಪೂಜಿಸುವನು.

ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯು ಚಂದ್ರದರ್ಶನದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ‘ಸಿನೀವಾಲಿ’, ಕೂಡದಿದ್ದರೆ ‘ಕುಹೂ’ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವದು. ಪುರೂರವನು ಪಿತೃತರ್ಪಣ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ-ಸೂರ್ಯರನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಿ, ಪ್ರತಿಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಚಂದ್ರನಿಂದ ಅಮೃತರೂಪವಾದ ಸ್ವಧಾನ್ನವು ಹದಿನೈದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುವದು.

ಆ ಚಂದ್ರನಿಂದ ಹರಿಯುವ ಮಧುವಿನಿಂದಲೇ ಅವನು ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ತಿಲಾಂಜಲಿ ಕೊಡುವನು. ಅದರಿಂದ ನಾಲ್ಕುವಿಧವಾದ ಪಿತೃಗಳು ಪ್ರೀತರಾಗುವರು. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು “ಋತು” ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಋತುಗಳು ಸಂವತ್ಸರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಋತುಗಳಿಂದ ಅರ್ಧಮಾಸಗಳು ಜನಿಸಿದವು. ಆ ಅರ್ಧಮಾಸಗಳೆಂದರೆ ಅನ್ನಪ ಪಿತೃಗಳೇ. ಪರಿವತ್ಸರದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಋತುಗಳೂ ಮಾಸಗಳೂ ಪಿತಾಮಹರು ಎನಿಸುವರು. ಸಂವತ್ಸರ ಪರಿವತ್ಸರ ಮೊದಲಾದ ಪಂಚವಿಧ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಪಿತಾಮಹರು.

ಚಂದ್ರನ ಅಮೃತಕಲೆಯಿಂದ ತೃಪ್ತಿಪಡೆಯುವ ಪಿತೃಗಳಲ್ಲಿ ಬರ್ದಿಷದ, ಕಾವ್ಯ, ಅಗ್ನಿಷ್ಣಾತ್ ಎಂಬ ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳಿವೆ. ಗೃಹಸ್ಥರಾಗಿ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವಿಟ್ಟು ಯಜ್ಞಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರು ಬರ್ದಿಷದರು: “ಅಷ್ಟಕ” ಎಂಬ ಶ್ರಾದ್ಧದ ಅಭಿಮಾನಿ ಪಿತೃಗಳು ಕಾವ್ಯ ಎನಿಸುವರು. ಗೃಹಸ್ಥರಾಗಿ ಐದೂ ಯಜ್ಞಯಾಗಮಾಡಿದವರು ಅಗ್ನಿಷ್ಣಾತ್ರು.

ವರ್ಷಗಳು ವತ್ಸರ ಸಂವತ್ಸರ ಪರಿವತ್ಸರ ಇಲಾವತ್ಸರ ಅನುವತ್ಸರ ಎಂದು ಐದು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ರುದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ವಾಯುಗಳು ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಚಂದ್ರನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಅಮೃತ ಸಿಂಚನ ಮಾಡುವನು. ಅವನು ಸುರಿಸಿದ ಅಮೃತರಸಕ್ಕೆ ಸೋಮ ಎಂದು ಹೆಸರಿರುವದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ‘ಸೋಮಪ’ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ.

ಇದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ಹದಿನೈದು ದಿನ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿರುವ ಅಮೃತವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವರು. ಅದರಿಂದ ಬರಿದಾದ ಚಂದ್ರಮಂಡಲವನ್ನು ತನ್ನ ‘ಸುಷುಮ್ನಾ’ ಎಂಬ ಕಿರಣದಿಂದ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ರಸಪೂರ್ಣವಾಗುವಂತೆ ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವನ ಕಲೆಗಳು ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಚಂದ್ರನು ಪಿತೃಗಳ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳ ತೃಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿ ಅಮೃತಮಯ ಎನಿಸುವನು.

ಅವನ ಅವಯವ ರೂಪವಾದ ಮಾಸ ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷಗಳು ಪರ್ವಸಂಧಿಗಳಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಇವೆ. ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷ ಎಂದು ಅರ್ಧಮಾಸದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ, ಪೂರ್ಣಿಮೆ ಹಾಗೂ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಗಳು ಪರ್ವಸಂಧಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವು. ಹುಣ್ಣಿಮೆ ‘ಅನುಮತಿ’, ರಾಕಾ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಸಂಜೆ ಎರಡು ಲವಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿ ಅನ್ನುವರು. ಅಪರಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಎರಡು ಲವಗಳ ಕಾಲ ‘ರಾಕಾ’ ಎನಿಸುವದು. ಹುಣ್ಣಿಮೆ ದಿನ ಸೂರ್ಯನು ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತದ ಸಂಪಾತದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೂ, ಚಂದ್ರನು ವಿಷವೃತ್ತದ ಸಂಧಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವನು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಅಂದು ಪರಸ್ಪರ ಎದುರು ಬದುರಾಗಿ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡುತ್ತಿರುವರು.

ಈ ಕ್ರಾಂತಿವೃತ್ತ ವಿಷವೃತ್ತದ ಸಂಪಾತದಲ್ಲಿ ಹಗಲು ಅಪರಾಹ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರಿಬ್ಬರ ಈ ನಿರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಂದು ಚಂದ್ರನು ಪೂರ್ಣರೂಪದಿಂದ ಇರುವದರಿಂದ ಆ ತಿಥಿಗೆ ‘ಪೂರ್ಣಿಮೆ’ ಎಂದು. ಪಿತೃದೇವತೆಗಳು ಅಮೃತಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಿ

ಅನುಮತಿಸುವದರಿಂದ 'ಅನುಮತಿ' ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಅಂದು ಚಂದ್ರನು ತನ್ನ ಅಕ್ಷಯ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ರಂಜಿಸುವ ಕಾರಣ 'ರಾಕಾ' ಎಂದು ಆ ದಿನವನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದ ಹದಿನೈದನೇ ದಿನದ ಇರುಳು ರವಿ. ಚಂದ್ರರು ಏಕ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಮಾ' ಎಂದರೆ 'ಕೂಡಿ ವಾಸಿಸುವರು' ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಆ ತಿಥಿಗೆ 'ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಪರಸ್ಪರ ದರುಶನಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಆ ದಿನಕ್ಕೆ 'ದರ್ಶ' ಎಂದೂ ಸಂಜ್ಞೆಯುಂಟು. ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನದಲ್ಲೂ ಹಾಗೂ ಮಿಕ್ಕ ಸಂಧಿಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಎರಡೆರಡು ಲವ ಪ್ರಮಾಣದ ಕಾಲಗಳನ್ನು ಪರ್ವಕಾಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಕುಹೂ' ಎಂಬ ಎರಡು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚಾರ ಮಾಡುವ ಕಾಲವೇ ಪರ್ವಕಾಲದ ಪರಿಮಿತಿ.

ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯು ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಆ ಅರ್ಧದಿನ ಹಾಗೂ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದರೆ ಅದು 'ನಷ್ಟಚಂದ್ರ' ಎಂದರೆ ಚಂದ್ರದರ್ಶನವಿಲ್ಲದ ಅಮಾವಾಸ್ಯಾ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಅದಕ್ಕೆ 'ಕುಹೂ' ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ. ಆಗ ಚಂದ್ರನು ಸೂರ್ಯಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಮರುದಿನ ಅವನೊಡನೆಯೇ ಉದಯ ಹೊಂದುವನು. ಎರಡು ಲವಗಳ ಕಾಲ ಹೀಗೆ ಶುಕ್ಲ ಪಕ್ಷ ಪ್ರತಿಪದೆಯ ದಿನ ಸಮಾಗಮ ಹೊಂದಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಬೇರೆ ಆಗುವನು. ಒಂದು ಕಲೆಯೂ ಕಾಣದಂತೆ ಚಂದ್ರನು ಕ್ಷೀಣನಾದರೆ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನ ಪರ್ವಕಾಲವು ಹಗಲಿನಲ್ಲಾಗುವದು. ಆ ದಿನ ಸೂರ್ಯನು ಅಮಾವಾಸ್ಯಾ ತಿಥಿಯನ್ನು ಹಗಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು. ಕೋಗಿಲೆಯು 'ಕುಹೂ' ಎಂದು ಕೂಗುವದಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ಸಮಯದಷ್ಟೇ ಪರಿಮಿತಿಯಿದ್ದ ಪರ್ವಕಾಲದ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದ ಕಾರಣ ಆ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಗೆ 'ಕುಹೂ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನ ಚಂದ್ರಕಲೆಯ ದರ್ಶನವಾಗುವಷ್ಟು ಕಾಲಕ್ಕೆ 'ಸಿನೀವಾಲಿ' ಎನ್ನುವರು. ತನ್ನೂಲಕವಾಗಿ ಆ ತಿಥಿಗೂ 'ಸಿನೀವಾಲಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು.

ಹೀಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಪರ್ವಸಂಧಿಗಳೂ ಎರಡು ಲವ ಪ್ರಮಾಣ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವವು. ಚಂದ್ರನು ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗುವನು. ದಿನಕ್ಕೊಂದರಂತೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ಕಲೆಗಳು ತುಂಬುವವು. ಮುಂದೆ ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೇ ಕ್ಷಯಿಸುವವು. ವೃದ್ಧಿಕ್ಷಯಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗುವ ಚಂದ್ರನ ಕಲೆಗಳು ಈ ಹದಿನೈದು ಮಾತ್ರ. ಹದಿನಾರನೇಯದು ಅಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಚಂದ್ರನ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ ಅಪ್ಯಾಯನ ಹೊಂದುವ ಪಿತೃಗಳು ಅರ್ತವ, ಪಂಚಾಬ್ದ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಶ್ರಾದ್ಧ ಭೋಕ್ತೃಗಳು ಎನಿಸಿದ ಪಿತೃಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಅವರ ಗತಿ ಹಾಗೂ ಮಹಿಮೆ ಮತ್ತು ಶ್ರಾದ್ಧದ ಫಲ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತೇನೆ ಕೇಳಿರಿ.

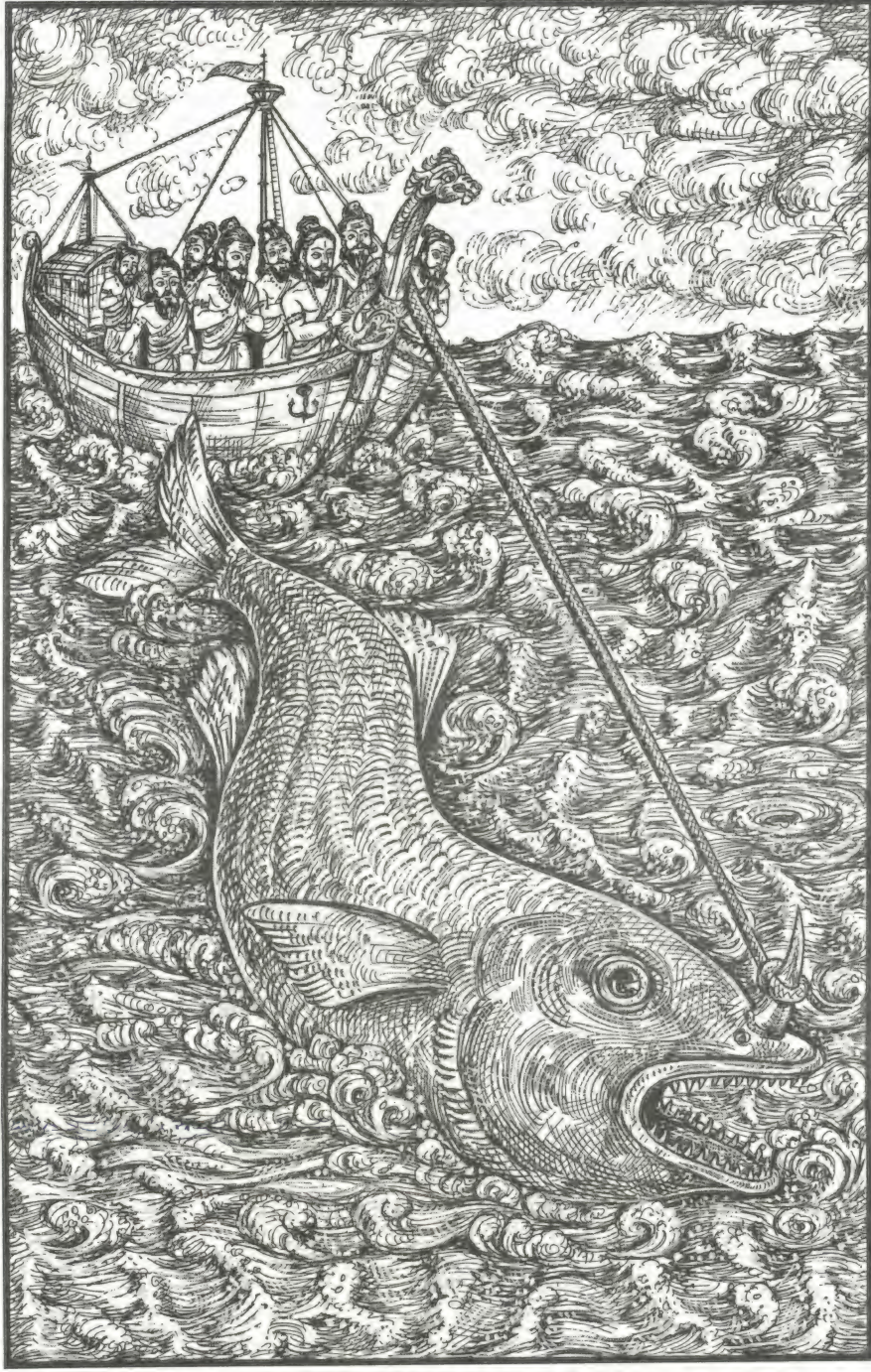
ಲೌಕಿಕರಾದ ಪಿತೃಗಳು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪಿತೃಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಕರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ವಿಧಿನಿಷೇಧಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಿ,

ಧರ್ಮಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧಾಳುಗಳಾಗಿ ವಿಹಿತಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಿತೃದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಸನ್ನರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ತಪಸ್ಸು, ಯಜ್ಞ, ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿ, ಶ್ರಾದ್ಧ, ಪಾಠಪ್ರವಚನ, ಅನ್ನದಾನ ಈ ಏಳು ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಬದುಕಿ ಇರುವವರೆಗೂ ಮಾಡುವ ಮಹನೀಯರು 'ಕೂಷ್ಮಪ' ಸೋಮಪ' ಮುಂತಾದ ಪಿತೃಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆನಂದಪಡೆಯುವರು. ಪುತ್ರ, ಪೌತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಶ್ರಾದ್ಧ ಮಾಡುವವರು ಪಿತೃದೇವತೆಗಳ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ ದಿವ್ಯಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ಬಂಧುಗಳು, ವಂಶಜರು, ಕೊಡುವ ತಿಲತರ್ಪಣ, ಶ್ರಾದ್ಧದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಭುಂಜಿಸುತ್ತ ಮನುಷ್ಯ ಪಿತೃಗಳು ಚಂದ್ರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇರುವರು. ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕರ್ಮಭ್ರಷ್ಟರಾದವರು ಮಾತ್ರ ಮರಣಾನಂತರ ಪ್ರೇತಗಳಾಗಿ ಯಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಘೋರ ಯಾತನೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಭಯಂಕರ ಅಸಹ್ಯವಾದ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವರು. ಶಾಲ್ಮಲಿ, ವೈತರಣಿ, ಕುಂಭೀಪಾಕ, ಅರ್ಧವಾಲುಕ, ಅಶಿಪತ್ರವನ ಮುಂತಾದ ಘೋರನರಕಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ದುಷ್ಟರ್ಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ದುಃಖಿಸುವರು.

ಹೀಗೆ ಲೋಕಾಂತರದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ನರಕಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ ನರಿ, ನಾಯಿ, ನರ, ಸುರ, ಅಸುರ ಮುಂತಾದ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರೂ ಅವರ ವಂಶಜರು ಶ್ರಾದ್ಧಮಾಡಿ ತರ್ಪಣಕೊಟ್ಟರೆ ಪಿತೃಗಳು ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಆನಂದಿತರಾಗುವರು. ತರ್ಪಣ ಕೊಟ್ಟ ನೀರು ಎಳ್ಳು ಹಾಗೂ ಶ್ರಾದ್ಧಾನ್ನಗಳು ಆಯಾ ಜನ್ಮದ ಆಹಾರವಾಗಿ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಒದಗಿ ಬಂದು ಪರಮ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಹಾಗೂ ಪೂರ್ಣ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಶ್ರಾದ್ಧಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಮಾರ್ಗದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಕೂಡಾ ಸತ್ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಹಿಂಡುಹಿಂಡು ಆಕಳುಗಳಿದ್ದರೂ ಕರುವು ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಹೋಗುವಂತೆ ಶ್ರಾದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಅನ್ನ ಅಥವಾ ಅನ್ನಾದಿ ವಸ್ತುಗಳು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಹೋಗದೆ, ಉದ್ದಿಷ್ಟರಾದ ಪಿತೃಗಳಿಗೇ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಶಕ್ತಿಯು ಶ್ರಾದ್ಧಮಂತ್ರ ಹಾಗೂ ಯಜಮಾನನ ಶ್ರದ್ಧೆಗೆ ಇದೆ. "ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೇ ನಡೆಸುವ ಕರ್ಮವಾದ ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರಾದ್ಧವೆಂದು ಹೆಸರು" ಎಂದು ಮನುಸ್ಮೃತಿಕಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷವೇ ಹಗಲು, ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷವೇ ನಿದ್ರೆಯ ಕಾಲವಾದ ರಾತ್ರಿ ಎಂದು ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಸನತ್‌ಕುಮಾರರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪಿತೃಗಳು ದೇವತಾಸ್ವರೂಪರು. ದೇವತೆಗಳು ಪಿತೃಸ್ವರೂಪರು. ಹಾಗೂ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಪಿತೃಸ್ವರೂಪರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪಂಚಾಬ್ದ ಋತು, ಅರ್ಧಮಾಸ ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದಲೂ ಪಿತೃಗಳು, ದೇವಪಿತೃಗಳು ಇದರಂತೆ ಮನುಷ್ಯಪಿತೃಗಳೂ ಉಂಟು. ಇವರನ್ನು 'ಪಿತ, ಪಿತೃ, ಪಿತಾಮಹ' ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಸನಾತನ ಹಾಗೂ ಪುರಾತನವಾಗಿದೆ.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ನೂರನಲವತ್ತಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು.

ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು ಹಾಗೂ ಮನು ಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಪ್ರಳಯ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ತೇಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಮತ್ಸ್ಯಾ ವತಾರಿ ಶ್ರೀಹರಿ

ಮನ್ವಂತರಗಳ ಕಾಲಮಾನ ಮತ್ತು ಯುಗಧರ್ಮ

ಅಧ್ಯಾಯ - ೧೪೪

ಋಷಿಯ ಉವಾಚಃ

ಚತುರ್ಯುಗಾನಿ ಯಾನಿ ಸ್ಯುಃ ಪೂರ್ವೇ ಸ್ವಾಯಂಭುವೇಽಂತರೇ |

ಏಷಾಂ ನಿಸರ್ಗಂ ಸಂಖ್ಯಾಂ ಚ ಶ್ರೋತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ವಿಸ್ತರಾತ್ ||

ಋಷಿಗಳು :- ಹಿಂದಿನ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಯುಗಗಳು ಕಳೆದವಷ್ಟೇ ! ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ, ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೂ, ಪರಿಮಾಣವನ್ನೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆ.

ಸೂತ :- ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಮಾನದ ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿ ಅದರ ಮೂಲಕ ಚತುರ್ಯುಗಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ.

ಹದಿನೈದುಸಲ ಕಣ್ಣಿನ ರೆಪ್ಪೆಬಡೆಯಲು ಹಿಡಿಯುವಷ್ಟು ಸಮಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾಷ್ಠ ಎನ್ನುವರು. ಇಂಥ ಮೂವತ್ತು ಕಾಷ್ಠಗಳೆಂದರೆ ಒಂದು ಕಲೆ. ಮೂವತ್ತು ಕಲೆ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಮೂಹೂರ್ತ. ಮೂವತ್ತು ಮೂಹೂರ್ತಗಳಿಗೆ ಒಂದು ದಿನ. ಮೂವತ್ತು ದಿನಗಳೆಂದರೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳು. ಮನುಷ್ಯ ಮಾನದ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಎಂದರೆ ಪಿತೃಮಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿವಸ. ಮನುಷ್ಯ ಮಾನದ ಮೂವತ್ತು ತಿಂಗಳೆಂದರೆ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳು. ಮನುಷ್ಯ ಮಾನದ ಮುನ್ನೂರು ಅರವತ್ತು ತಿಂಗಳಾದರೆ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷ.

ಮಾನವರ ನೂರು ವರ್ಷಗಳು ಪಿತೃಗಳ ಮೂರು ವರ್ಷ ಮೇಲೆ ಹತ್ತು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಸಮ. ಮಾನವರ ಮೂವತ್ತು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ದಿನ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ. ಹದಿನೈದು ದಿನ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷ. ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷವು ಅವರ ಹಗಲು. ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷವು ಅವರ ರಾತ್ರಿ. ಇದು ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ಪಿತೃಗಳ ಕಾಲಮಾನ.

ಇಂಥ ಮನುಷ್ಯ ಮಾನದ ಒಂದು ವರ್ಷವೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಹಗಲಿರುಳು ಕೂಡಿದ ಪೂರ್ಣ ದಿನ. ಉತ್ತರಾಯಣವೇ ದೇವತೆಗಳ ಹಗಲು. ದಕ್ಷಿಣಾಯಣ ರಾತ್ರಿ. ಮಾನವರ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳು. ಮಾನವರ ನೂರು ವರ್ಷಗಳು ದೇವತಾಮಾನದ ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳ ಮೇಲೆ ಹತ್ತು ದಿನಗಳಿಗೆ ಸಮ. ಮಾನವ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೂರುನೂರು ಅರವತ್ತು ವರ್ಷಗಳೆಂದರೆ ದೇವಮಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷ. ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೂರು ಸಾವಿರ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳೆಂದರೆ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳ ಒಂದು ವರ್ಷ. ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಒಂಭತ್ತು ಸಾವಿರ ತೊಂಭತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಧ್ರುವ ಸಂವತ್ಸರ ಎನ್ನುವರು. ಇದೇ ಮಾನವ ಮಾನದ ಮೂವತ್ತಾರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳೂ ದೇವಮಾನದ ಒಂದು ನೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ಮನುಷ್ಯರ ಮೂರು ಲಕ್ಷ ಅರವತ್ತು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳು ಪೂರ್ತಿಯಾದಾಗ ದೇವತೆಗಳ ಒಂದುಸಾವಿರ ವರ್ಷವಾಗುತ್ತವೆ.

ಯುಗಗಳು ನಾಲ್ಕು, ಕೃತ, ತ್ರೇತಾ, ದ್ವಾಪರ ಮತ್ತು ಕಲಿ. ಇವು ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಕೃತಯುಗದ ಅವಧಿ ದೇವಮಾನದ ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ. ಸಂಧ್ಯಾ ಕಾಲವು ನಾಲ್ಕು ನೂರು ವರ್ಷ. ಸಂಧ್ಯಾಂಶವೂ ಅಷ್ಟೆ. ತ್ರೇತಾಯುಗದ ಪ್ರಮಾಣ ಮೂರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ. ಅದರ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲ ಸಂಧ್ಯಾಂಶಗಳು ಮುನ್ನೂರು ವರ್ಷ. ದ್ವಾಪರಯುಗದ ಪರಿಮಿತಿ ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ. ಅದರ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲ ಸಂಧ್ಯಾಂಶ ಕಾಲ ಸೇರಿ ಒಟ್ಟು ನಾನೂರು ವರ್ಷ. ಕೊನೆಯದಾದ ಕಲಿಯುಗವು ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಅದರ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲ ನೂರು ವರ್ಷ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳ ಅವಧಿಯು ಒಟ್ಟು ಹನ್ನೆರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ.

ಯುಗಗಳ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ದೇವಮಾನದಲ್ಲಿ ಈವರೆಗೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಮನುಷ್ಯ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾ, ಸಂಧ್ಯಾಂಶ ಸೇರಿ ಕೃತಯುಗ ಒಟ್ಟು ಹದಿನೇಳುಲಕ್ಷ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ. ತ್ರೇತಾಯುಗ ಹನ್ನೆರಡು ಲಕ್ಷ ತೊಂಭತ್ತಾರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ. ದ್ವಾಪರ ಯುಗ ಎಂಟು ಲಕ್ಷ ಅರವತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ. ಕಲಿಯುಗದ ಅವಧಿಯು ಮಾನವೀಯ ಮಾನದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷದಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳು ಕೂಡಿ ಒಂದು ಚತುರ್ಯುಗ ಎನಿಸುವದು.

ಇಂಥ ಚತುರ್ಯುಗಗಳು ಎಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಸಲ ತಿರುಗಿದರೆ ಒಂದು ಮನ್ವಂತರ ಕಾಲ ಪೂರ್ತಿಯಾಗುವದು. ಮನುಷ್ಯರ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನ್ವಂತರ ಕಾಲವೆಂದರೆ ಮೂವತ್ತೊಂದು ಕೋಟಿ, ಹತ್ತುಲಕ್ಷ, ಮೂವತ್ತೆಂಟು ಸಾವಿರದ ಎಂಟುನೂರ ಎಂಭತ್ತು ವರ್ಷ ಆರುತಿಂಗಳ ಆಗುವದು. ದೇವಮಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನ್ವಂತರವೆಂದರೆ ಒಂಭತ್ತು ಲಕ್ಷ ನಲವತ್ತಾರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ. ಎಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಇಂಥ ಚತುರ್ಯುಗಗಳು ಒಂದು ಮನ್ವಂತರದ ಅವಧಿ ಕಾಲವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮನ್ವಂತರಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಕಲ್ಪ ಎನ್ನುವರು. ಆ ನಂತರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರಳಯವಾಗುವದು. ಅದಕ್ಕೆ ಮಹಾಪ್ರಳಯ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆ ಮಹಾಪ್ರಳಯವು ಎರಡು ಕಲ್ಪಗಳ ಕಾಲ ಪರ್ಯಂತ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವದು.

ಹಿಂದೆ ತ್ರೇತಾಯುಗದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬಂದಾಗ ಋಷಿಗಳ ವಂಶ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ ನಾನು ಹೇಳದೆ ಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಈಗ ತಿಳಿಸುವೆನು ಕೇಳಿರಿ. ತ್ರೇತಾಯುಗದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಸಪ್ತರ್ಷಿ ಮೊದಲಾದ ಮುನಿಗಳೂ ಮತ್ತು ಮನುಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವೇದೋಕ್ತ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಆಚಾರಗಳನ್ನೂ, ಸ್ಮಾರ್ತ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಹೇಳಿದನು. ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳೂ ಆ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವೂ ಅತಿಶಯ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ಮಂತ್ರಗಳು ಬೇರೆಯವರ ಉಪದೇಶವಿಲ್ಲದೇ ಸ್ವಯಂ ತಾವಾಗಿಯೇ ಭಾಸವಾದವು. ಮೊದಲನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅವೇ ಮಂತ್ರಗಳು ಪ್ರತಿಭಾಸವಾಗಿದ್ದವು. ಸಹಸ್ರಾರು ಕಲ್ಪಗಳಿಂದ ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳ ದಿವ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದಮಂತ್ರಗಳು ಅದೇ ಅದೇ

ಅನುಪೂರ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ, ಅಥರ್ವಣವೇದ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವೇದಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಂಡರಿದು ಜನರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಸ್ಮೃತಿ, ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮನುಮಹಾರಾಜನು ಹೇಳಿದನು. ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ ವಿನಿಸಿದ ವೇದಗಳು ತ್ರೇತಾಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ವೇದರಾಶಿಯಾಗಿ ಇದ್ದವು. ಮುಂದೆ ಜನರ ಆಯುಷ್ಯವು ಕಡಿಮೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದುದರಿಂದ ಆ ವೇದರಾಶಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಒಂದು ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಶಕ್ಯವೆಂದು ಬಗೆದು ದ್ವಾಪರಯುಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿ ವ್ಯಾಸರು ವಿಂಗಡಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಚತುರ್ವೇದಗಳನ್ನೇ ತಪಸ್ವಿಗಳು ಬಹು ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಹಗಲಿರುಳು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಲಿರುವರು.

ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಸಾಂಗವೇದಗಳಿಂದ ಜನರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಂಡು ಅದರಂತೆ ನಡೆಯಬೇಕು. ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಯಥೋಕ್ತವಾಗಿ ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಯಜ್ಞ ಲೋಕೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧನ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ವೈಶ್ಯರ ಯಜ್ಞ. ಸಮಾಜ ಸೇವೆಯೇ ಶೂದ್ರರ ಯಜ್ಞ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಜಪಯಜ್ಞ. ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣದವರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಪ್ಪದೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ವರ್ಣದವರು ಉಚ್ಚ ವರ್ಣದವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೆಲ್ಲವೂ ಆಗಲೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಏರ್ಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಾನಸಪುತ್ರರಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ವೇದಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಣತಿಯಂತೆ ಯಜ್ಞ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಯಾಮ, ಶುಕ್ಲ, ಜಯ, ವಿಶ್ವಸೃಜ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಸತ್ಯ, ಜಪ, ತಪ, ದಾನ, ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮದ ಮೂಲಭೂತ ತತ್ವಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿ ಅಧರ್ಮವು ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಯಿಂದ ಕವಲೊಡೆದು ಬೆಳೆದಾಗ ಯೋಗಿಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ದೇವದೂತರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿ ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವರು. ತ್ರೇತಾಯುಗದ ರಾಜರು ಕೂಡ ಸಿಂಹಸತ್ವರು. ಅವರ ತೋಳುಗಳು ಆಲದ ಮರದ ಟೊಂಗೆಯಷ್ಟು ಉದ್ದ. ಚಕ್ರ, ರಥ, ರತ್ನ, ನಾರಿ, ನಿಧಿ, ಆನೆ, ಕುದುರೆ ಈ ಏಳು ಸಪ್ತ ರತ್ನಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಾಜನಲ್ಲಿಯೂ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು.

ಎಲ್ಲ ಮನ್ವಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಜನಿಸಿದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಂಶಸಂಭೂತರು. ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಕೀರ್ತಿ, ವಿಜಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ರಾಜರು ಸಮನಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು. ವೇದೋಕ್ತ, ಧರ್ಮಾಚರಣೆ, ತಪಸ್ಸು, ಪ್ರಭುಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಯೋಗ್ಯರಾದ ರಾಜರು ಋಷಿಗಳಂತಿರುವ ತಮ್ಮ ಮಹಿಮೆಯ

ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಋಷಿಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿಸಬಲ್ಲರು. ತ್ರೇತಾಯುಗದ ರಾಜರು ಸುಸ್ವರೂಪಿಗಳು. ವಿಶಾಲಹಣೆ, ಶ್ಯಾಮಸುಂದರ ಶರೀರ, ಸದ್ವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನನ, ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹ, ನೀಳತೋಳು, ಸಿಂಹದ ಹೆಗಲು, ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಖರೇಖೆ, ಚಕ್ರ, ಮತ್ಸ್ಯ, ಪದ್ಮರೇಖೆಗಳು. ಭೂಮಿ, ಆಕಾಶ, ಪಾತಾಳ, ಬೆಟ್ಟ, ಬಯಲು, ಬಾನು, ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸ್ವೇಚ್ಛಾ ಸಂಚಾರ, ಎಂಬತ್ತೈದು ಸಾವಿರವರುಷ ಆಯುಷ್ಯ. ಇವು ಆ ಕಾಲದ ರಾಜರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಯಾಗ, ದಾನ, ತಪಸ್ಸು, ಸತ್ಯ ಇವು ಆ ಕಾಲದ ಧರ್ಮಗಳು. ಆ ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಹೃಷ್ವರು-ಪುಷ್ವರು. ರೋಗರಹಿತರು ಭೋಗಸಹಿತರು. ವೇದಾನುಸಾರಿಗಳು, ಸಂತಾನ ಸಂಪದ ಸೌಭಾಗ್ಯವೃದ್ಧರು ಆಗಿದ್ದರು. ತ್ರೇತಾಯುಗದ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದರ ಕಾಲು ಭಾಗ ಧರ್ಮವು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದರ ಕಾಲಭಾಗದಷ್ಟು ಸಂಧ್ಯಾಂಶ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇತ್ತು.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ನೂರನಲವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು

— 0 —

ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶುಹಿಂಸೆ ಸರ್ವಥಾ ವರ್ಜ್ಯ

ಅಧ್ಯಾಯ - ೧೪೫

ಋಷಿಯ ಉವಾಚ:

ಕಥಂ ತ್ರೇತಾಯುಗಮುಖೇ ಯಜ್ಞಸ್ಯಾಸೀತ್ಪ್ರವರ್ತನಂ ।

ಪೂರ್ವೇ ಸ್ವಾಯಂಭುವೇ ಸರ್ಗೇ ಯಥಾವತ್ಪ್ರಬ್ರವೀಹಿ ನಃ ॥

ಋಷಿಗಳು :- ಹಿಂದೆ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಕೃತಯುಗ ಅನಂತರ ತ್ರೇತಾಯುಗವು ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗ ಯಜ್ಞವು ಹೇಗೆ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿತು ? ಇದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನಮಗೆ ವಿವರಿಸಿರಿ. ಕೃತಯುಗದ ಅನಂತರ ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಔಷಧಿ ವನಸ್ಪತಿಗಳು ಜನಿಸಿ ಮಳೆಬೆಳೆಗಳಿಂದ ಜನರ ಜೀವನ ವೃತ್ತಿ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಬಳಿಕ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ, ವೇದಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು ?

ಸೂತ :- ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ದೇವೇಂದ್ರನು ಸಕಲ ಸಾಧನ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ ದೇವತೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಆಗ ಎಲ್ಲ ಮಹಾ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಆಗಮಿಸಿದರು. ಋತ್ವಿಜರು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದರು. ಹೋತೃಗಳು ಯಜ್ಞಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡಿದರು. ಸಾಮವೇದಿಗಳು ಇಂಪಿನಿಂದ ಗಾನಮಾಡಿದರು. ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳು ಮೇಲೆ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಾಗಿ ಸುತ್ತಲೂ ಓಡಾಡಿದರು. ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯ ನಟ್ಟನಡುವೆ ಅನೇಕ ಪಶುಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಾಯಿತು. ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯಜ್ಞ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಎದ್ದು ನಿಂತರು.

ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳ ಆಹ್ವಾನದ ಮೇರೆಗೆ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಋಷಿಮುನಿಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತರಾದರು. ಯಜ್ಞ ವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪಶು ಹಿಂಸೆ

ಕಂಡು ಅವರೆಲ್ಲ ದಿಗಿಲುಗೊಂಡರು. ಯಜಮಾನನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕುರಿತು. ಅವರು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದರು. “ಇದೇ ಏನು ನಿನ್ನ ಯಜ್ಞ ವಿಧಿ ? ಧರ್ಮಾಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಯಜ್ಞಕರ್ಮವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡ ನೀನು ಘೋರವಾದ ಹಿಂಸಾ ರೂಪ ಅಧರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ. ದೇವರಾಜನೇ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶುಹತ್ಯೆಯ ನವೀನ ಉಪಕ್ರಮವು ನಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಹಿಂಸೆ ಅತ್ಯಂತ ಅಧರ್ಮ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶುಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವದು ಧರ್ಮದ್ರೋಹ, ಹಿಂಸೆಯು ಎಂದಾದರೂ ಧರ್ಮವಾಗುವದೆ ? ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರ ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ ನೀನು ಧರ್ಮದ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವೆ. ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟವಿದ್ದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ವಿಧಿಯಿಂದ ಸರಿಯಾದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞ ರೂಪ ಧರ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸು. ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ ವಿಹಿತವಾದ ಧಾನ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಂದ ಮೂಲ ಫಲಗಳಿಂದ ಹೋಮಮಾಡಿ ಭಗವದಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡು. ಯಜ್ಞವು ಯಾವಾಗಲೂ ಅಹಿಂಸಾ ರೂಪವಾದುದು. ಅದರಿಂದ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುವವು. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಇಂತಹ ಅಹಿಂಸಾ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.”

ತತ್ವಾರ್ಥಗಳ ರಹಸ್ಯ ತಿಳಿದು, ಧರ್ಮ ಮರ್ಮಜ್ಞರಾದ ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೂ ಕೂಡಾ ಗರ್ವಾಂಧನಾದ ದೇವೇಂದ್ರನು ಅವರ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.

ಆ ಯಜ್ಞಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನನಾದ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮರ್ಮಜ್ಞರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ವಾದ ವಿವಾದ ನಡೆಯಿತು. “ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುವದು ಯಾವುದರಿಂದ ? ಧಾನ್ಯಗಳಿಂದಲೋ ? ಪಶುಗಳಿಂದಲೋ ?” ಈ ವಿವಾದದಿಂದ ಯಾವ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಹಠ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ತತ್ವದರ್ಶಿಗಳಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ವಿಷಾದವಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಗಗನಚಾರಿಯಾದ ಉತ್ತಾನಪಾದನ ಮಗ ವಸುರಾಜನನ್ನು ಕೇಳಿದರು. “ವಸುರಾಜಾ, ಯಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನದ ಕ್ರಮವೇನು ? ಹೋಮವನ್ನು ಯಾವುದರಿಂದ ಮಾಡಬೇಕು ?

ಆಗ ವಸುರಾಜನು ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ವಚನಗಳ ಬಲಾಬಲಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸದೇ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನು. “ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಪಶುಗಳಿಂದಲೂ ಕಂದ ಮೂಲ ಫಲಗಳಿಂದಲೂ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಯಜ್ಞವೆಂದರೆ ಪಶುಹತ್ಯೆ ಆಗಬೇಕಾದುದೆ, ಎಂದು ನಾನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ದೀರ್ಘಕಾಲ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ತಾರಕಾದಿ ಮಹಾಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಕೂಡಾ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶು ಹಿಂಸೆ ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ, ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ನನಗೆ ನಾನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮುನಿಗಳ ಭಾವವನ್ನು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನೀವು ಹೇಳುವ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶುಹಿಂಸೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುವ ವಚನಗಳು ಸಾವಕಾಶ ವಚನಗಳೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುವದು. ಅದೇ ನಿರವಕಾಶ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ನಿಮಗೆ ಅನಿಸಿದರೆ ನೀವು ಹಾಗೆ ಮಾಡಬಹುದು.”

ವಸುರಾಜನ ಈ ಧರ್ಮ ವಿರೋಧಿಯಾದ ನಿರ್ಣಯ ಕೇಳಿ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಕೋಪ ಬಂದಿತು. ಮುಂದಾಗುವದನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಕಂಡು ಆ ಮಹಾಮುನಿಗಳು “ನೀನು ಕೂಡಲೇ ಅಧಃಪತಿಸು” ಎಂದು ಶಾಪಕೊಟ್ಟರು. ಮಹಾಮುನಿಗಳ ಶಾಪದಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಸಂಚಾರಿಯಾದ ವಸುರಾಜನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ರಸಾತಲಕ್ಕೆ ಇಳಿದನು. ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧ ನಿರ್ಣಯದಿಂದ ಊರ್ಧ್ವಲೋಕವಾಸಿಯಾದ ಅವನು, ಭೂಮಿಗಿಂತ ಕೆಳಗೆ ಅಧೋಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು.

ಇದರ ಮೇಲಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವದೇನೆಂದರೆ ಧರ್ಮದ ಗತಿಯು ಸೂಕ್ಷ್ಮ. ಜಟಿಲವಾದ ಧರ್ಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಪಂಡಿತನೇ ಆದರೂ ಧರ್ಮದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಅರಿತು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬಲ್ಲ ಹತ್ತು ಪಂಡಿತರನ್ನು ವಿಚಾರಿಸದೆ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಣಯ ಕೈಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು ಅಥವಾ ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ಋಷಿ ಮುನಿ ದೇವತೆಗಳ ಹೊರತು ನಿಜವಾದ ಧರ್ಮದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಉಳಿದವರಿಗೆ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮಹಾ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತಸ್ಮಾನ್ನ ಹಿಂಸಾ ಯಜ್ಞೇ ಸ್ಯಾದ್ಯದುಕ್ತಮೃಷಿಭಿಃ ಪುರಾ

ಋಷಿಕೋಟಿ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಸ್ತೃಪ್ತಪೋಭಿದಿವಂ ಯಯುಃ

ಆದುದರಿಂದ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಮುನಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿರ್ಣಯ ವೆಂದರೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಕೂಡದು. ಅಹಿಂಸಾ ಪ್ರಧಾನವಾದ, ಯಜ್ಞ ರೂಪವಾದ ತಪೋನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೋಟಿ ಕೋಟಿ ಋಷಿಗಳು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ತಸ್ಮಾನ್ನ ಹಿಂಸಾಂ ಯಜ್ಞೇಷು ಪ್ರಶಂಸಂತಿ ಮಹರ್ಷಯಃ |

ಉಂಭಂ ಮೂಲಂ ಫಲಂ ಶಾಕಮುದಪಾತ್ರಂ ತಪೋಧನಾಃ ||

ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿದು ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹಿಂಸಾಪ್ರಧಾನವಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಎಂದೂ ಹೊಗಳುವದಿಲ್ಲ. ಹಕ್ಕಲಾರಿಸಿದ ಧಾನ್ಯದ ಕಾಳು, ಹಣ್ಣು, ಕಾಯಿ, ಗಡ್ಡೆ, ಗೆಣಸು, ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞಮಾಡಿ, ಯಥಾ ಶಕ್ತಿ, ಜಲಪಾತ್ರ, ಅನ್ನಪಾತ್ರಗಳನ್ನೂ ದಾನದಕ್ಷಿಣೆಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಹೋಮಮಾಡಿ. ಮಹರ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ದಿವ್ಯಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವದು ಇದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ತಾನೆ ! ಧರ್ಮ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣಿದಯೆ. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ತಪಸ್ಸು, ಶಮ, ದಮ, ಮುಂತಾದ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ದಯಾಮೂಲಕವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದೋಹ, ಅಲೋಭ, ಭೂತಾನುಕಂಪ, ಮುಂತಾದ ಮುಖ್ಯ ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶು ಹಿಂಸೆಮಾಡುವದರಿಂದ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗುವವು. ಯಜ್ಞದ

ನೆವದಿಂದ ಮೂಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ್ಳು ಕೊಂದ ಬಳಿಕ ಅದು ಅದ್ರೋಹ ಎಂತಾಗುವದು ? ಪಶುಹತ್ಯೆಯು ಪ್ರಾಣಿದ್ರೋಹವಲ್ಲವೆ ? ಸ್ವರ್ಗ, ಸುಖದ ಲೋಭ ಮತ್ತು ಮಾಂಸ ಭಕ್ಷಣದ ಲೋಭದಿಂದ, ಪಶುಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರೆ ಅಲೋಭವೆಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಿತು ? ಇದರಂತೆ ಪಶು ಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಭೂತಾನುಕಂಪೆ, ಕ್ಷಮೆ, ಶಮ, ದಯಾ ಶೌಚ ಅಂದರೆ ಪಾವಿತ್ರ, ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳು ಹೇಳ ಹೆಸರಿಲ್ಲದೆ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗುವವು. ಆದುದರಿಂದ ಯಜ್ಞವು ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾದುದು. ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದಲೇ ಮಂತ್ರ ಪೂತವಾಗಿ ಆಚರಿಸಲ್ಪಡಬೇಕು. ಇಂತಹ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ವರ್ಜಿಸಿದ, ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ದ್ರೋಹ ಬಗೆಯದಿರುವ, ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಯಜ್ಞ, ತಪಸ್ಸು, ಭಗವದರ್ಪಣ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ವೈರಾಗ್ಯ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಯುತವಾದ ಜ್ಞಾನ ಇವು ಐದು ಸದ್ಗತಿಯ ಸಾಧನಗಳು ಆಗಿರುತ್ತವೆ.”

ಇದು ದೇವೇಂದ್ರನ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ವಿವಾದದಲ್ಲಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಸಾರಿದ ಮಹತ್ವದ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ವಸುರಾಜನು ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಮುನಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅವನ ಮಾತನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದು ನಿಜವಾದ ಧರ್ಮರಹಸ್ಯವನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಘೋಷಣೆಮಾಡಿ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ತಪೋವನಗಳಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋದರು.

ಋಷಿಗಳು ಹೋದ ಬಳಿಕ ದೇವತೆಗಳು, ಆ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸಿದರು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ, ಅನೇಕ ಜನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಋಷಿಗಳು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಸಿದ್ಧಿಪಡೆದರು. ಪುರೂರವ, ಉತ್ತಾನಪಾದ, ಧ್ರುವ, ಮೇಧಾತಿಥಿ, ಸುದಾಮ, ವಿರಜಸ, ಪ್ರಾಚೀನ ಬರ್ಹಿ, ಪರ್ಜನ್ಯ, ಹರ್ವಿಧಾನ ಮುಂತಾದ ರಾಜರು ತೀವ್ರ ತಪೋನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಪಡೆದು, ಸದ್ಗತಿ ಹೊಂದಿದರು ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಾದರೂ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿಯೇ ಈ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಬರಿಯಜ್ಞದಿಂದ ಇಂತಹ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಲು ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಯಜ್ಞಯಾಗಕ್ಕಿಂತ ತಪೋನುಷ್ಠಾನವೇ ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಯಜ್ಞಗಳು ತಪೋಮೂಲಕ ವಾಗಿಯೇ ಫಲಪ್ರದವಾಗುವವು. ಸರ್ವಸಾಧನಗಳ ಮೂಲವೆಂದರೆ ತಪಸ್ಸು.

ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಯಜ್ಞಯಾಗ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಯುಗಯುಗಾಂತರಗಳಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಇತಿ ಮತ್ಸ್ಯಮಹಾಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ನೂರನಲವತ್ತೆದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದುದು.

